ОПИСАНО

Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ:
ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ
ШАЪБОН, 6-КУН
ШАМСИЙ
1369 ЙИЛ
ҲУТ, 1-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган • 1991 йил 19 февраль, сешанба, № 35 • НАРХИ обуначига 7 тийин. сотувда 10 тийин.

ҚОНУН—МУҚАДДАС

Қачонки уни амалга ошириш учун бутун жамият масъул бўлса

— Солиқ тушумининг қанча қисми республика, қанчаси маҳаллий бюджет тасарруфида қолдирилади?

— Солиқ моддаларида жарима ундириш тартиби кўзда тутилмаган. Ҳолбуки, ўнлаб корхоналар ер-сувга зарар етказиб, атроф муҳитини булғашмоқда. Қачонгача бу ҳол давом этади?

— Неча ўн йиллар она еримизни ялпи тонналарга қурбон қилдик. Янги солиқ бундай бефарқликка чек қўйиши керак...

Навбатдан ташқари сессиянинг «Ер солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР Қонуни лойиҳаси муҳокама қилинаётган пайтда масала шу тахлитда қўйилди. Умуман, иккинчи иш куни ниҳоятда қизғин ўтди. Депутатлар кўпгина масалаларга ўз муносабатларини билдирдилар. Айрим лойиҳалар муҳокамаси осуда ўтгани ҳолда, бошқа муаммолар қараб чиқилаётганда сўз сўровчиларнинг кети узилмасди. Бозор иқтисодиёти кенг меҳнаткашлар оммаси ҳаётига қандай таъсир кўрсатади? Ижтимоий-сиёсий ҳаётдаги мураккабликлар, турмуш кечириш оғирлашиб бораётганлигининг олдини олиш мумкинми? Оддий фуқароларнинг ҳақ-ҳуқуқларини муҳофаза этиш, жиноятчиликка қарши курашни кучайтириш учун қандай тадбирларни амалга ошириш лозим? Эртанги кунга умид ва ишонч билан қарамоқ учун нималарга кўпроқ эътибор берса тўғри бўлади?

Депутатлар ўз нутқларида шу каби қатор ҳаётий саволларга жавоб топишга интилдилар.

Хўш, сессия меҳнаткашлар дилидаги қат-қат орзуларнинг ушалишига йўл очдими? Унинг боришидан депутатлар қониқиш ҳосил қилмоқдалармиʼ «Халқ сўзи» мухбирлари анжуман қатнашчилари бир гуруҳидан ўз таассуротлари билан ўртоқлашишларини сўради:

Салим ПЎЛАТОВ:

(12-Комсомол сайлов округи)

— Сессия бир қатор қонун лойиҳаларини муҳокама қилиб, баъзиларини тасдиқлади. Мен даромад солиғи ва ер солиғи тўғрисидаги қонун лойиҳаларини муҳокама қилиш чоғида депутатлар билдирган мулоҳазаларни қизиқиб тингладим. Солиқларнинг миқдори, ундириш муддатлари хусусида баҳс кучайиб кетганлиги ҳам тушунарли. Биз бозор иқтисоди муносабатлари шароитида амал қиладиган қонунларни яратмоқдамиз, ахир! Шундай экан, бу қонунлар жамият барча аъзоларининг, меҳнат жамоаларининг ҳаётий манфаатларига дахлдордир.

Лекин очиғини айтганда, айрим хулосалар, хусусан, бюджетнинг харажатлар қисми соҳалар орасида ҳозиргидай тақсимланиши мени қаноатлантирмади. Мен халқ таълими вакилиман. Шу боис бу жабҳа дарду ғамини, муаммоларини яхши биламан. Ўтган йилга қараганда соҳага бироз кўпроқ маблағ ажратилган, бироқ бу миқдор эҳтиёжлар учун етарли бўлмайди. Биз бюджет харажатларини белгилашда фақат бир йилни эмас, балки истиқболни ҳам ўйлашимиз керак. Ҳали яқин-яқинлардаги «қолдиқ» усули халқ таълимини қанчалик ночор аҳволга солиб қўйгани маълум, ахир! Афсуски, биз ҳануз ўша турғунлик йилларининг тамойилидан қутулиб ололмаётганга ўхшаймиз. Мактаб, ўрта махсус ва олий ўқув юртларига сарфланган маблағ йиллар ўтиши билан самара беришини асло унутмайлик. Жилла қурса қўшни республикалардан ибрат олайлик. Ахир улар халқ таълимини ривожлантиришга мўмай маблағ топишаяпти-ку!

Биз қонунларимизни муттасил такомиллаштириб боришга эҳтиёж сезамиз. Айтайлик, халқ таълими, олийгоҳлар учун бюджет маблағлари камлигини ҳисобга олиб, корхоналар, ташкилотларнинг оталиқ ёрдамини кучайтириш керак бўлади. Улар ўқув юртлари, мактабларнинг таълим-тарбия базасини мустаҳкамлашга сарфлаган маблағлари миқдоридан келгусида даромад солиғи олинмаслигини кўзда тутувчи қўшимча киритиш лозим. Яна бир гап: назаримда билим масканлари эҳтиёжига қараб ёрдам кўрсатган корхоналар, ташкилотлар, вазирликлар учун имтиёзли солиқ жорий этиш ҳам келгусининг вазифасидир.

Мияссар ШОДИЕВ:

(302-Каттаминг сайлов округи)

— Кейинги йилларда ҳаёт ташвишлари гирдобига тушиб қолиб, табиатнинг энг нодир инъоми — она еримиз тақдири билан қизиқмай қўйдик. Унинг ҳар бир қаричини авайлаб-асраш, қадр-қимматига етиш кўпчилик учун ёт бўлиб қолди. Шунинг эвазига ҳозир республикамизда ўн минглаб гектар ерлар яроқсиз. Буни асло кечириб бўлмайди. «Ер солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР Қонуни кучга киргач, бу муаммо бартараф бўлади, деб ўйлайман.

Ердан фойдаланишни яхшилашга қаратилган ана шу муҳим ҳужжат тўғрисида хилма-хил гаплар бўлди. Ўзим эса лойиҳанинг баъзи бандларига айрим қўшимчалар киритиш тарафдориман. Чунончи, деҳқон бор — ишнинг кўзини билади, уддабурон. У ернинг умрини бекор ўтказмайди. Унумли ишлаб, баракали даромад олади. Деҳқон бор — бунинг акси. Шунинг учун биз солиқ ундириш тартибини белгилашда биринчисини иккинчисининг ҳолатига тушириб қўйишнинг олдини олувчи чораларни кўзда тутишимиз керак.

Районимиз хўжаликлари асосан пахтачилик билан машғул. Ўн минг гектарга яқин экин майдони оилавий ва звено пудрати асосида ишловчи ижарачиларга бериб қўйилган. Бу ерларда ҳосилдорлик гектар бошига 32—34 центнерга тўғри келади. Айрим звеноларда 40 центнерга ҳам етди. Бу — бошқа экин майдонларидан олинаётган ҳосилдан 20 фоиз юқори. Демак, ер саховати деҳқон меҳнатига боғлиқ.

Бугун ер ҳақидаги қонун лойиҳасини биринчи ўқишда кўриб чиқиб, сессия уни билдирилган мулоҳазалар асосида қиёмига етказиш ва навбатдаги сессия муҳокамасига ҳавола этишни лозим топди. Демак, лойиҳа яна ҳам пишиқтирилади. Бу — айни муддао.

* * *

Халқ депутатлари тадбиркорлик, жамоат бирлашмалари, транспорт воситаларини олиб қочганлик учун жиноий жавобгарликни кучайтириш тўғрисидаги қонунларнинг лойиҳалари ҳам хийла қизғин фикр олишувга сабаб бўлди. Хилма-хил фикрлар билдирилди. Сессия уларнинг энг мақбулларини саралаб, лойиҳаларга тегишли ўзгартиришлар, қўшимчалар киритди.

Минбарга ёки микрофон олдига чиққан ҳар бир депутат асосий эътиборни бир муаммога қаратди, шуни алоҳида таъкидлаб гапирди: бу — қонунларимизнинг амал қилиши, бажарилиши муаммоси эди. Агар бажарилмаса, амал қилинмаса, ҳеч бир қонун — нечоғлик мукаммал бўлса ҳам — кутилган мақсадни рўёбга чиқармайди, дейишди депутатлар. Улар бажарилгандагина муқаддасдир.

Сессия кун тартибидаги бошқа масалаларни ҳам кўриб чиқди.

Р. АҲМАДАЛИЕВ, А. МУХТОРОВ, С. МУҲИДДИНОВ, Ж. САЪДУЛЛАЕВ, М. ТЎХТАЕВ.

«Халқ сўзи»нинг парламент мухбирлари.

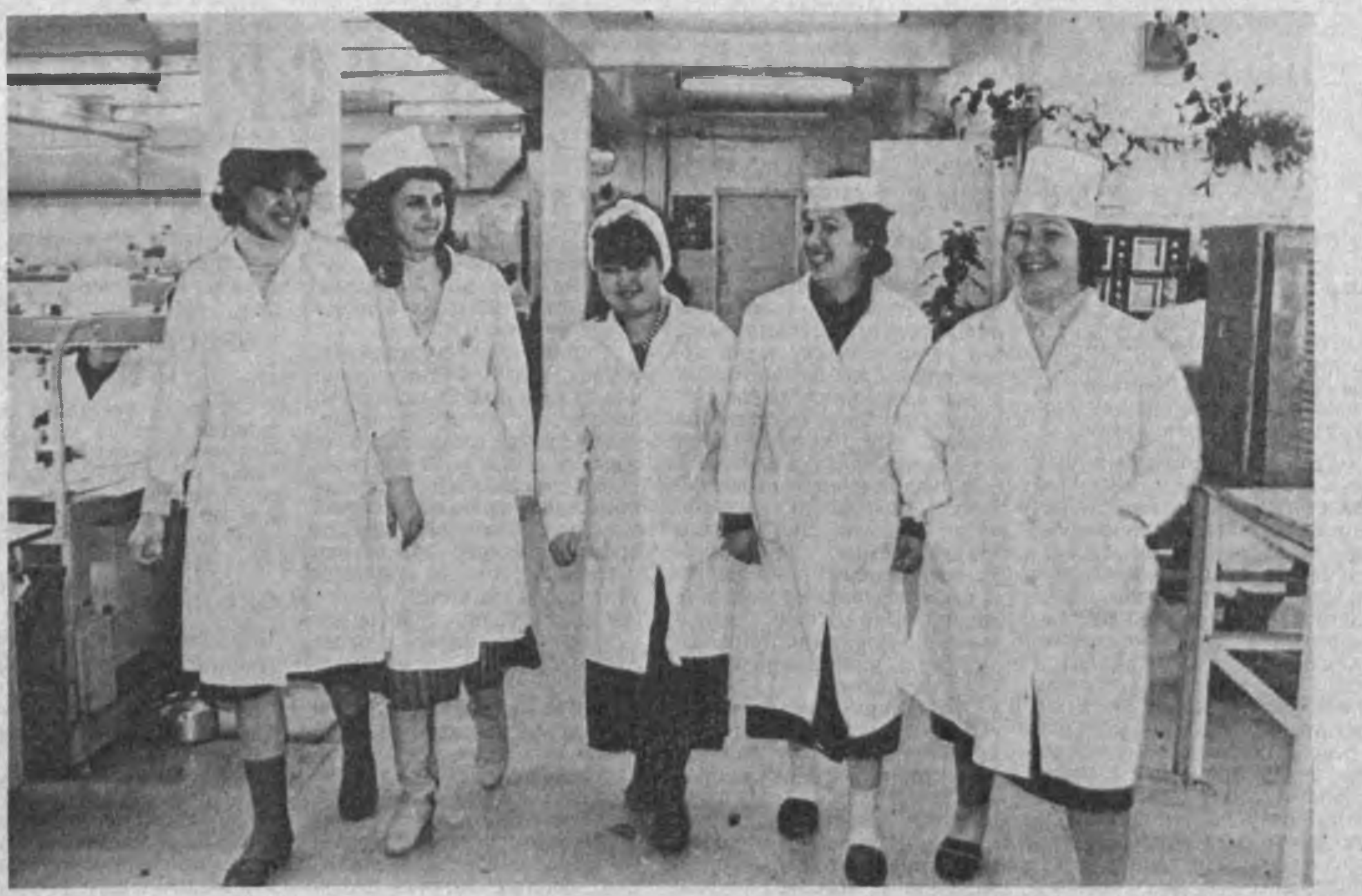

Тошкентдаги «Миконд» заводининг маҳсулотлари мамлакатнинг юздан зиёд корхоналарига юборилади. Бу ерда ҳар ойда юз минглаб сўмлик рангли телевизорлар, видеотехника ва компьютерларда қўлланиладиган резисторлар тайёрланмоқда.

Меҳнат аҳли юзага келган иқтисодий қийинчиликларга қарамай, буюртмачиларга панд бермасликка ҳаракат қилаётир. Бунда турли миллат вакиллари: Т. Морвинова, Л. Григорян, И. Лигай, Р. Эрматова ва Х. Акбирова каби илғор ишчиларнинг муносиб ҳиссаси бор. Уларнинг ҳар бири кунлик топшириқни ошириб адо этаяпти.

А. ГОРОКРИК олган сурат.

(ЎзТАГ)

СЕССИЯ ИШ БОШЛАДИ

Вазият шундай бўлдики, мамлакатимиздаги ва дунёдаги воқеалар СССР халқ депутатларининг парламент таътилидан тўла-тўкис фойдаланишларига имкон бермади, СССР Олий Кенгашининг тўртинчи сессиясидан сўнг парламентнинг комитетлари ва комиссиялари ишни давом эттирди, унинг раёсати беш марта мажлисга тўпланди. Буни изоҳлаб, ҳам ички, ҳам халқаро вазият шуни талаб қилди, дейиш мумкин. Шунинг учун ҳам СССР Олий Кенгашининг 18 февраль куни Кремлда очилган бешинчи сессияси дастлабки соатларданоқ аниқ амалий тусда иш бошлади.

Иттифоқ Кенгаши билан Миллатлар кенгашининг қўшма мажлисини СССР Олий Кенгашининг раиси А. И. Лукьянов очди. Сессия ишида СССР Президенти М. С. Горбачев, шунингдек вице-президент ва бош вазир, бошқа раҳбар идораларнинг вакиллари қатнашмоқдалар.

Раислик қилувчи кириш нутқида парламентнинг бешинчи сессияси жўн ва осон бўлмаслигини айтиб ўтди. Депутатлар сессиялар орасидаги танаффус вақтида жойларга, ўз сайловчилари ҳузурига бориб, биз нақадар мураккаб, масъулиятли даврда яшаётганимизга яна бир бор ишонч ҳосил қилдилар. Жамият жуда катта қийинчиликларни бошидан кечирмоқда. Ижтимоий кескинлик сақланиб турибди, нарх-наво ошиб бормоқда, хўжалик алоқалари бузилган. Шу сабабли мамлакат, жамият турмушини барқарорлаштириш вазифаси кўндаланг бўлиб турибди. СССР халқ депутатларининг IV съезди, мамлакат парламенти қарорларига мувофиқ сўнгги вақтда қабул қилинган СССР Президентининг фармонлари, ҳукумат қарорлари шу вазифани бажаришга қаратилган. Улардан кўзда тутилган асосий мақсад — тангликни бартараф этиш, бозор муносабатларини қарор топтириш, иқтисодий алоқаларни тиклаш, пул системасини мустаҳкамлаш, бузғунчиликка, ҳуқуқ-тартиботнинг бузилишига қарши курашдан иборат.

А. И. Лукьянов сўнгра мамлакатнинг «оловли» нуқталарида аҳвол сўнгги вақтда яхшиланмаганини таъкидлади. Болтиқбўйидаги, Кавказортидаги, баъзи бошқа минтақалардаги воқеалар ССР Иттифоқи сақланиб қолишига ва республикалар ўртасида таркиб топган федератив алоқаларга чинакам хавф-хатар сақланиб турганлигидан далолат бермоқда. Жанубий Осетиядаги кескинлик камаймаяпти. Парламент аъзолари, халқ депутатлари СССР Олий Кенгашининг топшириғи билан жойларга боришди, бу масалалар юзасидан биз тегишли қарорлар қабул қилдик, деб эслатди раислик қилувчи. СССР Президентининг фармонларига биноан Литва, Латвия ва Эстония раҳбарлари билан музокаралар олиб бориш учун делегациялар тузилди.

Янги Иттифоқ шартномасини тайёрлаш ишлари давом эттирилди ва, шуни айтиш керакки, бу иш сўнгги вақтда жадал ва самарали ўтмоқда, деб илова қилди А. И. Лукьянов. ССР Иттифоқини сақлаб қолиш ва янгилаш тўғрисида бўлажак умумхалқ референдуми жуда катта аҳамиятга эга бўлади. Бу хусусда ҳам кўпгина қийинчиликлар вужудга келмоқда ва биз сессия бошланишидаёқ референдумга тайёргарлик қандай бораётганлиги тўғрисидаги масалани ҳар томонлама кўриб чиқишимизга тўғри келадиганга ўхшайди, деб таъкидлади раислик қилувчи.

Халқаро вазият ҳам мураккаблигича қолмоқда, деб эслатди у. Бизнинг диққат-эътиборимиз ҳамон Форс кўрфазига қаратилган. Яқин Шарқдаги вазият тобора кўпроқ кескинлашмоқда. Бегуноҳ одамлар, граждан аҳоли ҳалок бўлаяпти, БМТ хавфсизлик кенгаши томонидан берилган мандатдан ташқарига чиқиш хавфи мавжуд.

Шундан сўнг депутатлар сессиянинг рўзномаси ва иш тартибини тасдиқлашга киришдилар.

(ТАСС).

«Халқ сўзи» таништиради

ҚЎМИТА РАИСЛАРИ ЭТИБ САЙЛАНДИЛАР

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИ ПЛАН ВА БЮДЖЕТ-МОЛИЯ МАСАЛАЛАРИ КОМИТЕТИНИНГ РАИСИ

НАЖМИДДИНОВ ФАЗЛИДДИН НАСРИДДИНОВИЧ

1938 йили Тошкент шаҳрида туғилган. Ўзбек. КПСС аъзоси. Маълумоти олий. 1961 йили Тошкент политехника институтини, 1982 йили Тошкент Олий партия мактабини тамомлаган. Мутахассислиги инженер-механик.

Меҳнат фаолиятини В. П. Чкалов номли Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмасида слесарлар бригадасига бошчиликдан бошлади. Кейинчалик уста, механик, инженер-технолог, автоколонна бошлиғи, бирлашма транспорт цехи бошлиғининг ўринбосари вазифаларида ишлади.

1971 йили партком котибининг ўринбосари, бироз ўтгач эса бирлашма касаба уюшмаси қўмитасининг раиси этиб сайланди. 1975 йилдан — бирлашма партия комитетининг котиби.

1980 йилдан Ўзбекистон Компартияси Ҳамза район партия комитетининг биринчи котиби. 1990 йилдан эса Тошкент шаҳар халқ назорати қўмитасининг раиси лавозимларида ишлади.

Ўзбекистон ССР халқ депутати. 1985 йилдан Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши саноат бўйича доимий комиссиясининг аъзоси, Ўзбекистон Коммунистик партияси XIX, XX, XXI съездларининг делегатидир.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг ўн иккинчи чақириқ навбатдан ташқари тўртинчи сессиясида план ва бюджет-молия масалалари қўмитасининг раиси этиб сайланди.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИ ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТ ВА МАҲАЛЛИЙ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ КОМИТЕТИ РАИСИ

ХЎЖАЕВ ЭРКИН НОРМАТОВИЧ

1939 йили Самарқанд шаҳрида туғилган. Ўзбек. КПСС аъзоси. Маълумоти олий. 1962 йили Алишер Навоий номли Самарқанд давлат дорилфунунини тугатган. Мутахассислиги иқтисодчи. Иқтисод фанлари номзоди.

Меҳнат фаолиятини 1957 йилда Самарқанд шойи тўқиш фабрикасида тўқувчиликдан бошлади. 1962—1964 йилларда И. П. Павлов номидаги Самарқанд тиббиёт институтида сиёсий иқтисод фанидан дарс берди. 1964 йилдан 1966 йилгача Самарқанд шаҳар комсомол комитетининг биринчи котиби. 1966—1976 йилларда — Самарқанд дорилфунунида аспирант, муаллим, доцент. 1976 йилда Самарқанд қишлоқ хўжалик институти сиёсий иқтисод кафедрасига мудир этиб сайланди. 1987 йилдан 1990 йилгача марксизм-ленинизм кафедрасининг доценти бўлиб ишлади.

Ўзбекистон ССР халқ депутати. 1990 йил май ойидан иқтисодий ислоҳот ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш қўмитаси раисининг муовини эди.

У «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган иқтисодчи» ҳамда «Ўзбекистон халқ маорифи аълочиси» фахрий унвонларига сазовор бўлган.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг ўн иккинчи чақириқ навбатдан ташқари тўртинчи сессиясида иқтисодий ислоҳот ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш қўмитасининг раиси этиб сайланди.

Ўзбекистон ССР янги мадҳияси матнлари лойиҳаси—муҳокамада

ДАЪВАТКОР МИЛЛИЙ РУҲ БЎЛСИН

Ўзбекистон Давлат мадҳияси матнига саралаш кўриги ўтказилганлиги айни муддаодир. Лекин бу ишнинг олдинги босқичларида ҳакамлик қилиш ҳуқуқи фақат депутатларгагина берилганлиги адолатдан бўлмаса керак. Гап халқ вакилларига ишонмасликда эмас, балки яна омма ўз миллий, фуқаролик фахри-ғурурига, тақдирига алоқадор муҳим масалани муҳокама қилишдек ҳар томонлама фойдали ва мароқли жараёндан четда қолганлигида, шу асосда келиб чиқадиган кўнгилсизликда ва «илгаригидек биз учун ўзлари ҳал этишди», — деган фикрда.

Саралашга келган асарларнинг очиқ-ойдин пучагини дарҳол ажратиб қўйиб, қолганларини кенгроқ очиқ муҳокамага қўйиш зарар қилмасди. Уларни барча холис баҳолай олиш имкониятига эга бўлиши учун бирорта рўзноманинг тўлиқ саҳифасини бағишлаш, шеърларни рақамлаб, бадиий ўқиш усталари иштирокида ойнаи жаҳон орқали «Ватан мадҳи» деган маънода 2-3 та кўрсатув уюштириб, кишилар фикрини сўраш, энг муҳим таклиф-мулоҳазаларни ёритиб бориш мақсадга мувофиқ эди. Бу халқ билан унинг парламенти, депутатлари орасидаги ўзаро ҳурмат ва ишончни мустаҳкамлашга хизмат қиларди.

Бундан ташқари Давлат мадҳиясига асос бўлиш-бўлмаслигидан қатъи назар ҳар бир матн ўз ҳолича шеърий асар ҳисобланади. Шундай экан, уларнинг жамоатчилик кўриги баъзан бир ойлаб тайёрланадиган тутриқсиз топқирлик ва эпчиллик мусобақалари намойишларидан кўра ватанпарварлик, бадиий мушоҳада, гўзаллик тарбиясига кўпроқ хизмат қилгуси эди. Мактабларда ҳали ҳам эскичасига ўқитиб келинаётган адабиёт, ҳуқуқ дарсларининг айрим соатларини шу мавзуга бағишлашдан ҳам бир олам маърифий, маданий самарага эришиларди. Энг муҳими — бу айрим гуруҳ ёки табақага эмас, бутун халққа билдирилган ишонч бўларди, уни ақлий, сиёсий фаолликка даъват қилиш бобида зўр имконият эди.

Натижада у ёки бу матн танланмасдан, бир нечта шеърдаги дуру гавҳар топилмалар асосида яна ҳам мукаммалроқ бир асарни ҳамкорликда юзага келтириш мумкин бўлармиди... Шундай қилишга ҳали ҳам фурсат ғанимат, фақат буни асло ҳозирги якуний босқични йўққа чиқаришга интилиш ёки уни шубҳа остига олиш деб тушунмаслик лозим. Эҳтимол бу ҳам демократия ва ошкораликнинг ўзига хос ажойиб меваси, элимизга ўз дидини, ижодий имкониятларини синаб кўриш, юксалтириш бобида қизиқ бир сабоқ бўлар. Шу туфайли бир ёки бир қанча кутилмаган даражада зўр асар яратилса не ажаб. Уларга ҳам куй басталаб, қўшиқ сифатида ижро этаверган маъқул. (Халқимизни «олқишлайдиган», фақат пахта, меҳнат деб жон фидо қилишга чорловчи қўшиқларимиз ҳозир ҳам тўлиб ётибди-ку). Қай бири барҳаёт қолишига доир ҳукмни эса Вақт ва Халқ ҳазратлари чиқарадилар. Тарихда бундай мисоллар кўп бўлган.

Мен олдиндан ташвишга тушиб, мадҳиябоп куй танлашда айниқса ҳисобга олинар, деган умидда, фикрим устида батафсил тўхталаяпман. Ўйлашимча, шундай мусиқа басталаниши керакки, у сўзларга омихта бўлган ҳолда ўзбек фарзанди дунёнинг қайси бурчагида бўлишидан қатъий назар, ҳамиша қулоғида, қалбида янграб, она заминига тортиб турсин. Шу жиҳатдан қараганда, қоғозга битилган адабий матни исталган вақтда қайта-қайта ўқиб, бирор хулосага келиш мумкин. Лекин янги яратилган мусиқа асарига муносабат билдиришда бундай имкониятдан маҳруммиз. Демак, мадҳия куйини саралашга кўпроқ вақт ажратишдан ташқари унинг тингловчилар оммаси томонидан қандай қабул қилиниши масаласи биринчи ўринда турмоғи лозим. Бунинг учун эса саралаётган асарларни кўплаб марта халққа тинглатиб, фикр сўраш йўлларини топишга тўғри келади.

Мадҳияга куй басталаш устида санъаткорларимиз ҳозирдаёқ иш олиб боришаётгандир. Шу муносабат билан илгариги мадҳиямизнинг сўзларигина эмас, балки мусиқаси ҳам кимларгадир мадҳия, оврупоча оҳангларда тақлид эканлигини таъкидлаш жоиз. Унда миллий соз деярли иштирок этмайди. Ёки халқимизга асрлар бўйи хизмат қилиб келаётган сурнай, карнай, дутор, танбур, дойра, най, ғижжак, чанг сингари чолғуларнинг мурдани тирилтиргувчи садоларидан номус қиламизми? Балки баъзи «юксак маданиятли»лар айтишларидек, улар чиндан ҳам қишлоқилик аломатларидир?! Ҳар ҳолда миллий мадҳиядан ҳақиқий миллий руҳ уфуриб тургани яхши. Акс ҳолда унинг кераги ҳам йўқ.

Ҳал қилувчи марра «беллашаётган» иккита асар хусусидаги фикрим эса қуйидагича. «Элбек» матни Давлат мадҳиясининг барча мезонларига жавоб бера олади. Бу хилдаги асар ўзи шарафлаётган халқнинг ўтмишини, бугунги ва истиқболини, ютуқларию орзу-армонларини акс эттириши, даъваткор ва жанговар бўлмоғи зарур. Мазкур шеърий асосда ана шу жиҳатлар барқ уриб турибди.

Мадҳия мустақил мамлакат сурати ва сийратининг жажжигина инъикоси бўлмоғи керак. Белига икки дарё белбоғ серқуёш диёр, яшнаётган дала ва боғлар ўлкаси бутун тароватн, буюклиги, ўзаро самимий ҳурмат-иззатда бошқаларга басдош ҳалол ва меҳнаткаш халқи билан кўз ўнгимизда намоён бўлади. Мисралар пухта ва мухтасар; жарангдор сўзларнинг ҳар бири ўз жойида аниқ мақсадга хизмат қилади. Айни шу фазилатлари билан «Элбек» матни ўзидан яна бир асосий талабни қойиллатиб бажарган. Яъни унинг мадҳияга хос кўтаринки, руҳлантирувчи мусиқага ярашиқлиги бор. Барча унсурлари ўзбек халқи қалбига парвоз бағишловчи, уни ўзлигини англаб иш кўришга, бирликка ундовчи сержило оҳанг таратиб турибди. Ҳатто иқорат мисралари ҳам ҳар гал бетакрор, юракларга куч-қудрат, мағрурлик ва самимият ато қилувчи янги маъно ташийди.

«Қўнғиртоалик» матни эса илҳомбахш куйга тушиши қийин бўлган чўзиқ, оғир ва унсиз мисралардан иборат. Масалан, улардан бирида «Бу замин кенгга кенг, торларгадир тор» деган жўнгина ҳақиқат ифодаланган. Уч марта ўзгаришсиз такрорланадиган узундан-узоқ иқоратда яна деярли шу маъно, яъни бу замин эгаси — ўзбекнинг «дўстга дўст, бағри кенг» эканлиги қайта-қайта таъкидланаверади. Оқибатда мазмун кучайиши ўрнига сусайиб боради. Шеър вазни босиқ оҳанглар уйғунлигига хизмат қилувчи зарур жилвагар улуғворлик ва кўтаринкиликдан йироқ. Унда сиртдан жозибадор кўринса-да, аслида яхши ўйлаб кўрилса, мавҳумлиги аён бўлиб қоладиган сўз бирикмалари талайгина. Мисол учун: «Улуғ даҳолари пайдо бўлган чоғ оламни ўзига қаратган диёр», — деган хитобли сатрларни қандай тушунмоқ керак?

Назаримда, «Қўнғиртоалик» матни жанговар мадҳиядан кўра кўпроқ оддий турмушимизга хос шукронага йўғрилган яхши истакни, эзгу ниятни ифодаловчи мискин, қўшиқ бўлишга мойилроқ кўринади.

Шу мулоҳазалардан келиб чиқиб, мен «Элбек» матни ўзига мос миллий мусиқага эш бўлиб, миллий давлатимизнинг даъваткор мадҳияси сифатида халқимизни ҳақиқий мустақиллик, ҳурлик, тараққиёт чўққилари сари чорлаб туришини хоҳлардим.

Шариф ХОЛМУРОДОВ,

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳузуридаги бадиий таржима ва адабий алоқалар маркази раисининг ўринбосари.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИ РАЁСАТИДАН

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Раёсати Сирдарё вилоят 381-Димитров сайлов округидан Ўзбекистон ССР халқ депутати, Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши экология ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш масалалари комитетининг котиби

Абдуғафур Абдуллаевич АЛИМОВ

узоқ давом этган оғир касалликдан сўнг 1991 йил 16 февраль куни вафот этганлигини чуқур қайғу билан маълум қилади.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг навбатдан ташқари тўртинчи сессияси

«КОРХОНАЛАР, БИРЛАШМАЛАР ВА ТАШКИЛОТЛАРДАН ОЛИНАДИГАН СОЛИҚЛАР ТЎҒРИСИДА» ҲАМДА «ЎЗБЕКИСТОН ФУҚАРОЛАРИДАИ, ЧЕТ ЭЛЛИК ФУҚАРОЛАРДАН ВА ФУҚАРОЛИГИ БЎЛМАГАН ШАХСЛАРДАН ОЛИНАДИГАН ДАРОМАД СОЛИҒИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚОНУНИИ ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

Ўзбекистои Вазирлар маҳкамаси раисиининг ўринбосари Б. С. ҲАМИДОВ маърузаси

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Жумҳуриятимиз мустақиллиги тўғрисидаги декларацияга мувофиқ ҳудудимизда фақат олий Кенгашимиз томоиидан тасдиқланган қонун амал қилиши лозим.

Ҳақиқий иқтисодий мустақилликка эришиш учуи, аввало жумҳуриятимизда иқтисодиёт масалалари соҳасида олиб борилаётган сиёсатга мос келадиган, маҳаллий шароитимизни ҳисобга оладиган, ижтимоий ишлаб чиқаришнииг ҳамма қатнашчилари учуи давлат олдида тенг солиқ мажбуриятининг иқтисодий шарт-шароитларини яратиб бера оладиган, ижтимоий жиҳатдан адолатли қонунларимиз бўлиши шарт. Қолаверса, халқ хўжалигимиз бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтишида муҳим роль ўйнайдиган воситалардан бири ҳам солиқлар тўғрисидаги қонунлардир.

Ана шуларни ҳисобга олиб, Президент ҳузуридаги вазирлар маҳкамаси сизлар кўриб чиқишингиз учун «Корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлардан олинадиган солиқлар тўғрисидаги ҳамда «Ўзбекистон ССР фуқароларидан, чет эллик фуқаролардан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида»ги қонунлар лойиҳасини тақдим қилади.

Бу қонун лойиҳалари Олий Кенгаш барча комитетларининг кенгайтирилган мажлисида муҳокама қилинган. Муҳокама чоғида халқ депутатлари, вазирликлар ва идоралар, жамоат ташкилотлари, илмий ходимлар, корхоналар ва мутахассислар томонидан жуда кўп қимматли фикр ва мулоҳазалар билдирилди. Жумладан 100 тадан ортиқ таклиф берилди ва асосий таклифлар қабул қилинди. Булардан ташқари, бир қатор йирик бирлашмалар, корхоналар ва меҳнат жамоаларининг таклифлари эътиборга олинди.

Биринчидан, корхоналардан олинадиган солиқлар тўғрисидаги қонун лойиҳаси ҳақида.

Ўзбекистон ССРнинг қонун лойиҳасида ҳамма корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлар фойдадан, оборотдан, маҳсулот сотишдан, четдан келтириладиган ва четга чиқариладиган моллардан, хом ашё ресурсларидан, колхозчиларнинг меҳнат ҳақи фондидан ва истеъмол қилиш учун белгиланган маблағларининг ошган қисмидаи олинадиган солиқлар кўзда тутилган.

1. Олий Кенгашимиз томонидан тасдиқланган декларацияга мувофиқ давлат бюджетида кўзда тутилган ҳамма солиқлар миқдори ва бошқа белгиланган тўловлар жумҳурият даромади деб ҳисобланади.

Ўзбекистон ва иттифоқ Олий Кенгашлари бу маблағларни келишув асосида жумҳурият ва иттифоқ бюджетига тақсимлайди.

Фойдадан 45 фоиз миқдорда солиқ олиниши кўзда тутилган. Таҳлил шуни кўрсатадики, ўтган йили меҳнат ресурслари учун ва фойда белгиланган нормативларга асосан тақсимлаиадиган шароитда фойдадан тўлов тариқасида бюджетга ундириб олинадиган фойданинг улуши иттифоқ корхоналари бўйича ўрта ҳисобда (53,8 фоиз) ва жумҳуриятимизга бўйсунадиган корхоналар бўйича (49,5 фоиз) кўпайиб кетди. Шуни ҳам ҳисобга олиш лозимки, корхоиалар ўз вазирликлари ва идоралари фондларига ўртача фойдадан 10—15 фоиз ажратишган. Натижада корхоналар жуда қийин аҳволга тушиб қолишган.

Лойиҳамизда кўзда тутилган 45 фоиз миқдордаги солиқ белгиланса, корхоналар ўтган йилга нисбатан кўпроқ наф кўрадилар.

Кўриб чиқилаётган лойиҳанинг Иттифоқ қонунидан фарқи шундаки, унда корхоналарнинг фаолият турлари, жумҳуриятимиз иқтисодини аҳолининг молларга ва хизмат турларига бўлган талабини қондириш учун ижтимоий шароит яратиб бериш зарурлиги ҳисобга олиниб, табақалаштирилган солиқ миқдори кўзда тутилган. Масалан, бинокорлик материаллари ва қурилиш саноати корхоналарини ривожлантириш учун халқимизга жуда зарур бўлган бинокорлик материаллари республикамизда етишмаслигини ҳисобга олиб, бу соҳада солиқ миқдорлари белгилаш кўзда тутилган ва 45 фоиз ўрнига 35 фоиз солиқ олиш мўлжалланган.

Совхоз ва колхозлар, қишлоқ хўжалик ижара корхоналари, шунингдек қурилиш ташкилотлари учун (агар улар бажараётган қурилиш-монтаж ишлари умумий ҳажмидаи 50 фоиз ва ундан кўп миқдорда совхоз, колхоз буюртмасига мувофиқ ва уларга жумҳурият бюджети маблағи ҳисобидан амалга оширилса), рентабеллиги 5 фоиздан паст бўлса ёки 5 фоиздан 30 фоизгача бўлса, солиқ 10 фоиз миқдорида ва рентабеллик даражаси 30 фоиздан ошса, ана шу ошган қисмига 50 фоиз фойдадан солиқ олиш кўзда тутилган.

Қонун лойиҳасида чет эл капиталини жалб қилиш, чет эллик корчалонлар фаолиятига ҳуқуқий жиҳатдан кафолат бериш ва солиқ бўйича имтиёзлар бериш йўли билан рағбатлантириш муаммоларига эътибор қаратилган. Улар учун устав фондига чет эллик шерикиинг қўшган сармояси улуши ва фаолияти турига қараб 15 фоиздан 45 фоизгача солиқ ставкаси белгиланган.

Ишлаб чиқариш кооперативларига ва кичик корхоналарга уларнинг фаолияти турларига қараб табақалаштирилган фойдадан олинадиган солиқ ставкалари белгилангаи.

Халқ таълими ва соғлиқни сақлаш, фан, маданият, жисмоний тарбия ва спорт муассасалари, давлат телевидение ва радиоэшиттириш системасининг хўжалик ташкилотларига (касаба уюшмаларининг санатория ва профилакторияларига ҳам) ва диний ташкилотларга солиқ миқдорлари белгиланган. Яъни 25 фоиз бўлиши кўзда тутилган.

Тарихий ва маданий ёдгорликларини таъмирлаш ишларидан фойда оладиган корхоналар ва пудратчилар, даволаш муассасалари қошидаги даволаш-ишлаб чиқариш устахоналари, протез-ортопедия буюмлари ишлаб чиқарувчи ва ногиронларга протез хизмати кўрсатувчи корхоналар солиқ тўлашдан тўлиқ озод қилинган.

Солиқ тўлаш бўйича енгиллик бир қатор жамоат ташкилотларига ҳам белгилангаи.

Қонун лойиҳасининг Иттифоқ қонунидан фарқи фойдадан олинадиган солиқ соҳасида бериладиган имтиёзлар бўлимида ҳам яққол кўриниб турибди.

Масалан, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришдан олинган ортиқча фойда бўйича солиқ тўланадиган фойда 20 фоизга, паст баҳода ишлаб чиқарилган ва сотилган моллардан олинган фойда эса 100 фоизга камайтирилади.

Алоқа хизматининг янги туриин жорий қилишдан олинадиган фойдага, муҳим илмий тадқиқот ишларини амалга ошириш учун, ёрдам беришга ажратилгаи фойда, маҳаллий аҳамиятга эга бўлган ва болалар учун ишлаб чиқарилган буюмлар, илмий-техника ва ўқув материаллари, кам сонли халқлар тилидаги адабиётлар ва ақлан заиф шахслар учун адабий асарлар нашр этишдан олинган фойдадан 50 фоизга камаяди.

Булардан ташқари Иттифоқ қонунида кўзда тутилган бошқа ҳамма енгилликлар ҳам лойиҳада сақлаб қолинган.

ОБОРОТ СОЛИҒИ

Бундай солиқ шу вақтгача жумҳурият ва маҳаллий бюджетнинг асосий даромад манбаи бўлиб, оборотдан олинадиган солиқ ҳисобланар эди.

Бу даромад манбаи Иттифоқ бюджетининг марказлаштирилган даромади ҳисобланиб, белгиланган нормада иттифоқ, жумҳурият ва маҳаллий бюджетлар ўртасида тақсимлаиар эди. Ўзбекистон ССР қонун лойиҳасида оборот солиғини бутуилай жумҳурият бюджетига ўтказиш кўзда тутилмоқда.

ЧЕТГА ЧИҚАРИЛАДИГАН ХОМ АШЁ РЕСУРСЛАРИДАН ОЛИНАДИГАН СОЛИҚ

Ҳаммангизга маълумки, шу вақтгача биз хом ашёни, шу жумладан пахта толасини ҳам асосан бошқа жумҳуриятларга сотар эдик. Лекин бу хом ашёдан тайёрланган маҳсулотларни оборот солиғи қўшилган ҳолда сотиб олар эдик. Оборот солиғи эса, маҳсулот ишлаб чиқарилган жойда қолиб кетарди.

Ана шуни ҳисобга олиб, ушбу солиқ жорий этилмоқда, Бу солиқ миқдори қатъий белгиланган ва шартнома баҳоси ўртасидаги фарқ натижасида пайдо бўлиб, жумҳурият бюджетига ўтказилади.

ЭКСПОРТ-ИМПОРТ СОЛИҒИ

Бу солиқ чет элдан сотиб олинган ёки чет элга сотилгаи, чет эл валюта баҳоси билан ўзимизнинг сўм баҳоси ўртасидаги фарқдан иборат. Бу жумҳуриятимиз учуи янги солиқ туридир.

СОТИШДАН ОЛИНАДИГАН СОЛИҚ

Қонун лойиҳамизда кўзда тутилган бу солиқнинг тўловчилари бўлиб хўжалик юритиш формаси ва мулкчилиги шаклидан қатъи назар, хизмат кўрсатадиган ва маҳсулот ишлаб чиқариб сотадиган ҳамма корхона ва ташкилотлар ҳисобланади. Бу солиқнинг аниқ миқдори вазирлар маҳкамаси томонидаи аниқланади.

КОЛХОЗЧИЛАРНИНГ МЕҲНАТ ҲАҚИ ТУЛОВ ФОНДИДАН СОЛИҚ

Колхозчиларнинг меҳнат ҳақи фондидан олинадиган солиқ колхозлар томоиидан тўланади. Солиқ учун ҳар ойига, ҳар бир колхозчига ўртача 150 сўмдан ошиқча бўлган меҳнат ҳақи фонди қисмидан олинади. Колхозчиларимизниг аҳволи ҳисобга олинган ҳолда Иттифоқ қонунига нисбатан бундай сумманинг миқдорини 50 сўмга ошириш мўлжаллангаи ва буиинг натижасида колхозчиларнинг даромади 50 миллион сўм кўпаяди

Ҳурматли депутатлар!

Сизларнинг қўлингизда фуқаролардан олинадиган солиқ тўғрисида қоиун лойиҳаси бор Шунинг учун лойиҳаниiг ҳамма моддаларига тўхтаб ўтишнинг ҳожати бўлмаса керак. Фақат лойиҳанинг асосий хусусиятларига ва иттифоқ қонунидан фарқларига тўхталиб ўтишга ижозат бергайсизлар. Лойиҳанинг асосий хусусиятлари шундан иборатки, у авваламбор жумҳуриятимизда олиб борилаётган иқтисодий сиёсат принципларп асосида тузилган, уида кам даромад оладиган фуқароларни солиқ тўлашдан бутунлай озод қилиш ёки уларга маълум имтиёзлар бериш ва ҳамма фуқаролар учун давлат олдида бир хил солиқ мажбурияти кўзда тутилган. Яъни ҳамма учун тенг иқтисодий шарт-шароитларни яратиш орқали хўжалик юритиш ва мулкчиликнинг ҳамма шаклларини ривожлантиришга кенг йўл очиб бериш кўзда тутилган. Булардан ташқари маҳаллий шарт-шароитларимизни ҳисобга олиб ва ўтказиладиган солиқ ислоҳотининг асосий принципларига амал қилиб солиқ солиш объекти сифатида йиллик даромад белгиланган.

Қонунимиздаги энг асосий масала солиқ солинмайдиган даромад миқдори ва умуман даромад солиғи миқдорлари ҳақида. Иттифоқ қонуни бўйича ойига 100 сўмгача иш ҳақи ёки бошқа даромад оладиган фуқаролар солиқ тўламайдилар. Олий Кенгаш комитетларидаги мажлисларда муҳокамалар чоғида ҳам айнан шу масала қизғин баҳсга сабаб бўлди.

Ҳаммангизга маълумки, аҳоли жон бошига тўғри келадиган даромад даражаси бўйича жумҳуриятимиз Иттифоқимизда энг паст кўрсаткичга эга. Ҳисоб-китобларга қараганда, ҳамма ишчи, хизматчилар ва бошқа табақаларнинг 85 фоизи ойига 300 сўмгача даромад оладилар. Уларнинг ярмидан кўпининг даромади эса 200 сўмга ҳам етмайди. Муҳокамалар чоғида солиқ солинмайдиган даромад миқдорини 120 ва 150 сўмгача кўтариш масаласи қўйилган эди. Бу масала Президентимиз ҳузурида ҳар томонлама чуқур кўриб чиқилиб ҳал қилинди ва кам даромадли оилаларнинг моддий шароитини яхшилаш мақсадида солиқ солинмайдиган иш ҳақи ёки даромад миқдорини ойига 150 сўм, ёки йилига 1800 сўмгача кўтаришга қарор қилинди. Бу жумҳуриятимиз ишчилари ва хизматчиларининг қарийб уч миллиони солиқ тўлашдан озод бўлади деган маънони билдиради. Бундан ташқари 150 сўмдан 200 сўмгача иш ҳақи оладиган 1,0 миллиоига яқин ишчи ва хизматчилар эса камайтирилган миқдорларда солиқ тўлайдилар.

Сизларда нима учун 300 сўмдан 700 сўмгача бўлган даромадларга иттифоқ қонунига нисбатан кўпроқ фоиз солиқ солинади, деган савол туғилиши мумкин. Бу ерда шуни айтиб ўтиш лозимки, 700 сўмгача даромад оладиган фуқаролардан олинадиган солиқ фоизи кўп бўлгани билан унинг сўмдаги миқдори иттифоқ қонуни миқдоридан кўп эмас. Масалан, Иттифоқ қонуни асосида 300 сўм даромаддан 34 сўм 20 тийин солиқ солинса, жумҳурият лойиҳасида солиқ миқдори 28 сўмга тенг, 600 сўм даромаддан эса иттифоқ қонунида солиқнииг миқдори 73 сўм 20 тийин бўлса, бизнинг лойиҳамизда эса солиқнинг миқдори 71 сўм

Ҳурматли депутатлар! Лойиҳа муҳокамаси чоғида ижодий ходимларимиздан, айниқса ёзувчи ва шоирларимиздан улар учун солиқ миқдорини камайтириш тўғрисида кўп таклифлар тушди. Миллий маданиятимизни, санъатимизни ва фанимизни яна ҳам ривожлантириш мақсадида улар учун нисбатан камроқ миқдорда солиқ солиш кўзда тутилмоқда.

Қонунга мувофиқ Совет Иттифоқи Қаҳрамонлари, Улуғ Ватан уруши ногиронлари ва уларга тенглаштирилган ногиронлар, Улуғ Ватан уруши қатнашчилари, ички ишлар органлари сафидан бўлган ногироилар, болаликдан ногиронлар, шунингдек кўриш қобилияти бўйича I ва II гуруҳ ногиронлари, қаҳрамон оналар солиқ тўлашдан тўлиқ озод бўладилар. Қарамоғида 3 та ва ундан кўп оила аъзолари бўлган шахслар учун, 1- ва 2-гуруҳ меҳнат ногиронлари, умумий касаллик бўйича 1- ва 2-гуруҳ ногиронлари, 16 ёшгача иккита боласи бўлган ёлғиз оналар ва бевалар, болаликдан ногирон бўлиб қолган ва доимий парваришини талаб қиладиган оила аъзосини тарбияловчи ота-оналар учун 30 фоиздан 50 фоизгача имтиёзлар бериш кўзда тутилган.

Булардан ташқари қонунимизда яна қуйидаги имтиёзлар берилиши кўзда тутиляпти.

СССР қонунига мувофиқ давлат пенсиялари ва ихтиёрий суғурта шартларига биноан тўланадиган пенсияга қўшимчаларгина солиққа тортилмайди. Меҳиат жамоаларинииг қарорлари бўйича тўланадиган пенсияга қўшимчалар, халқаро ва диний ташкилотлар берадиган пенсиялар эса умумий асосда солиққа тортилиши иттифоқ қонунида кўзда тутилган.

Шу муносабат билан жумҳуриятимиз қонуни лойиҳасида ҳар қандай пенсия ва унга қўшимчалар солиқдан озод қилиниши кўрсатилган.

СССР қонунига мувофиқ ҳалоқ бўлгаи ҳарбий хизматчиларнинг ота-оналари ва рафиқалари, шунингдек Афғонистонда хизмат бурчини ўтаб келгаи жангчилар солиқ тўлашдан 50 фоиз миқдорида озод қилинган. Бизнинг лойиҳамиз бўйича уларга 100 фоиз имтиёз бериш кўзда тутилган.

Булардан ташқари студент қурилиш отрядлари аъзолари ва корхоналар ҳамда ўқув юртлари томонидан қишлоқ хўжалик ишларига юборилгаи фуқароларни ҳам ушбу ишларни бажаришдан оладиган даромадларидан тўлайдиган солиқдан озод қилиш кўзда тутилган.

СССР қонунига мувофиқ қарамоғида 3 та ва ундан кўп шахслар бўлган фуқаролардан олинадиган солиқ фақат асосий иш жойи бўйича 30 фоизга камайтирилади. Лойиҳамиз бўйича эса бундай фуқароларга ҳамма даромадлари бўйича имтиёз бериш кўзда тутилган.

Иттифоқ қонунида белгиланган имтиёзларнинг асосий қисми лойиҳада ҳам сақлаб қолинган. Умуман давлат ижтимоий суғуртаси ва давлат ижтимоий таъминоти бўйича бериладиган нафақалар, турли меҳр-шафқат ва экологик фонддардан фуқароларга бериладиган нафақалар ва ёрдамнинг бошқа турлари, алиментлар, стипендиялар, 200 сўмгача бўлган совға буюмлар ва мукофотлар, корхоналар томонидан йилига 500 сўмгача миқдорда бериладиган моддий ёрдам пули, миқдоридан қатъи назар табиий офат ва бошқа фавқулодда ҳолатлар сабабли бериладиган моддий ёрдам пулларидан ҳам даромад солиғи олинмайди.

Қонунда ҳаётимизда рўй берадиган ҳамма нарсаларни кўрсатиб ўтишнинг иложи йўқ. Ана шуни ҳисобга олиб, қонунимизда кўрсатилмагаи ҳолларда баъзи бир фуқароларни солиқ тўлашдан озод қилиш ёки солиқ миқдорини камайтириш ҳуқуқи маҳаллий советларга берилган.

Ўйлаймизки, иттифоқ қонунига нисбатан бизнинг лойиҳамиз универсал даромад солиғи яратиш йўлида яна бир қадам олға ташлаяпти.

Бу қуйидагиларда ўз ифодасини топган.

Биринчидан, СССР қонунида давлат ва кооператив корхоналари ҳамда ташкилотларининг ишчи-хизматчиларини ва солиқ солиш бўйича уларга тенглаштирилган шахсларни солиққа тортишда устунлик кўзда тутилган. Якка тартибдаги меҳнат фаолияти ва фаолиятнинг бошқа турлари билан шуғулланувчи бошқа фуқароларнинг даромадларига эса энг юқори миқдорда солиқ солиш кўзда тутилган. Тадбиркорлик билан шуғулланувчи фуқаролар ва уларда меҳнат қиладиган шахслар ҳақида эса алоҳида кўрсатилмаган ва улардан энг юқори миқдорда солиқ солиниши кўзда тутилган. Бундай тартиб эса уларнинг фаолиятини ўз-ўзидан бўғиб қўйиши турган гап.

Бизнинг лойиҳамизда ҳамма фуқароларни бир хил миқдорда солиққа тортиш кўзда тутилган. Бу эса жумҳуриятимиз олиб бораётган сиёсатга мосдир.

Лойиҳанинг Иттифоқ қонунидан асосий фарқларидан яна бири шундан иборатки, Иттифоқ қоиуни бўйича ишчи-хизматчилар учун солиқ объекти бўлиб ойлик даромад хизмат қилади. Лойиҳамиз бўйича эса солиқ солиш объекти йиллик даромаддир.

Пахтачилик ва бошқа совхозларнинг ходимлари йил давомида асосан оз миқдорда иш ҳақи оладилар, пахта йиғим-терими даврида эса уларнинг иш ҳақлари кескин кўпайиб кетади. Бу албатта бажарилган ишга қараб бўлади. Пахтачилик совхози механизаторларининг сентябрь-ноябрь ойларидаги маошлари 1000 сўмдан 3000 сўмгача, баъзан эса ундан ҳам кўпни ташкил қилади. СССР қонунига мувофиқ улардан прогрессив солиқ олиниши лозим. 1500 сўмдан 296 сўм 20 тийин, 2000 сўмдан 546 сўм 20 тийин, 2500 сўмдан 796 сўм 20 тийин, 3000 сўмдан 1046 сўм 20 тийин ва ҳоказо миқдорида солиқ олиниши лозим.

Жойлардан келаётган хабарларга қараганда, корхоналарда хом ашё-материаллар ўз вақтида етказиб берилмаётганлиги сабабли баъзи ойларда план бажарилмасдан кам маош тўланяпти, бошқа ойларда эса дам олишсиз, ишдан ташқари вақтларда ҳам меҳнат қилишиб, бу ойларда иш ҳақи кўпайиб кетади, 700 сўмдан ошганда улардан прогрессив шкала бўйича солиқ солиниши керак.

Булардан ташқари кўпгина корхоналар ва ташкилотлар бухгалтерлари, ишчи ва хизматчилари квартал мукофотларидан солиқ олиш масаласи бўйича мурожаат қилдилар. Ҳақиқатан ҳам квартал мукофоти 3 ой ишлаганлик учун, 13-14 иш ҳақи эса бутун йил давомида ишлаганлик учун берилади. Даромад солиғи эса бу мукофотлар берилган ойдаги иш ҳақи билан қўшиб ҳисобланади. Натижада сунъий равишда баъзи ойларда солиқ миқдори кўпайиб кетмоқда.

Юқорида кўрсатиб ўтилган мисолларни ҳисобга олган ҳолда йиллик даромаддан солиқ олишга ўтиш таклиф қилинаяпти. Бу солиқ системаси ислоҳотини ўтказиш бўйича вазифаларимизга ҳам мос келади.

Энди солиқ солиш механизми тўғрисида.

Молия вазирлиги томонидан ушбу қонун билан белгиланадиган ставкага мос келадиган, ҳар ойда бериладиган маошдан солиқ ушлаб қолиш учун махсус жадвал тузиб чиқилган.

Йил тамом бўлиши билан солиқ суммаси йил давомида олинган ҳақиқий даромаддан келиб чиқиб ҳисоблаб чиқилади ва тегишли қайта ҳисоб-китоб қилинади.

Бундай тартиб ҳисоб-китоб ходимларини отпуска суммаларидан, касаллик варақаси бўйича тўланадиган суммалардан солиқ ҳисоблаш каби мураккаб жараёнлардан ҳам озод қилади.

Бизнинг лойиҳамизда корхоналар ва ташкилотлар асосий иш жойларидан ташқари ўриндошлик йўли билан ишлаганлик учун тўланадиган ҳамма суммалар ҳақида даромад олувчининг асосий иш жойига хабар қилишга мажбурдирлар. Лекин ҳозирнинг ўзидаёқ маълум бўлдики, кўпгина фуқаролар ўзларининг асосий иш жойлари ҳақида тўғри маълумот бермаяптилар. Бу эса ҳисоб-китоб учун қийинчилик туғдираяпти. Шунинг учун лойиҳанинг махсус бандида шу нарса кўрсатиб қўйилдики, ўриндошлик йўли бўйича ишга кириш вақтида фуқаролар ўзларининг асосий иш жойлари ҳақида справка тақдим қилишга мажбурдирлар.

Қонун лойиҳамизда солиқ идоралари, корхоналари, ташкилотлар ва фуқароларнинг бурчлари, мажбуриятлари ва жавобгарликлари тўғрисида батафсил кўрсатилган.

Маърузамнинг сўнгида яна шуии қайд қилмоқчиманки, бу лойиҳамиз солиқ ислоҳотининг биринчи даври учун мўлжалланган. Қонуннинг кучга киритилиши ҳақидаги Олий Кеигаш қарорида вазирлар маҳкамасига 1993 йилнинг 1 январигача ислоҳотнинг иккинчи даври учун мос келадиган солиқ олиш тартибини ишлаб чиқиш топширилган. Ўйлайманки, ана шу вақтгача ҳамма учун бир хил бўлган, фақат фуқаронинг ҳақиқий даромадларидангина солиқ олинадиган универсал қонун лойиҳасини ишлаб чиқаоламиз ва буида ҳозир қабул қилаётган қонунимиз асосий роль ўйнайди.

Ҳурматли депутат ўртоқлар! Сизларнинг муҳокамангизга қўйилган ушбу иккита қонуннмиз лойиҳасининг хусусиятлари ана шулардан иборат. Ушбу қонунларни сизларга тақдим қилиш билан сиз муҳатарам депутатлардан уларни ҳар тарафлама кўриб чиқиб тасдиқлашларингизга ишонч билдирамиз.

«ЕР СОЛИҒИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚОНУНИ ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши аграр масалалар ва сув хўжалиги қўмитаси раиси А. Х. ТОШКЕНБОЕВнинг маърузаси

Депутат ўртоқлар!

1990 йил 20 июнда Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг иккинчи сессиясида «Ер тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР қонуни қабул қилинган эди. Бу қонуннинг 16-моддаси ерга ҳақ тўлашни жорий этишни назарда тутади.

Ер солиғини жорий этиш Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг учинчи сессиясида 1990 йил 30 октябрда қабул қилинган «Ўзбекистон ССР бюджетини шакллантиришининг асосий параметрлари тўғрисида»ги декларацияда ҳам кўзда тутилган.

Молиячилар, иқтисодчилар, аграрчилар, ер тузувчилар, вазирлик ва маҳкамаларнинг раҳбарларидан, бир қанча илмий-текшириш ташкилотлари ва ўқув юртларининг вакилларидан иборат мутахассисларнинг катта гуруҳи ярим йил давомида «Ер солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР қонунининг лойиҳасини ишлаб чиқдилар.

Бу лойиҳа вазирликлар, идораларда ҳар томонлама кўриб чиқилиб, сўнгра республика Президенти ҳузуридаги вазирлар маҳкамаси томонидан Ўзбекистон ССР Олий Кенгашига тақдим этилди. У Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг план ва бюджет-молия масалалари ҳамда аграр масалалар ва сув хўжалиги қўмиталарида бир неча марта муҳокама қилинди. Ижодий мунозаралар бўлиб ўтди, бу мунозараларда бир қанча қимматли таклифлар киритилди. Қўмиталар ишининг натижасида яратилган қонун лойиҳаси бугун сизнинг муҳокамангизга қўйилмоқда.

Шуни эслатиб ўтмоқчиманки, шу вақтга қадар ердан фойдаланганлик учун фақат аҳоли ҳақ тўлар эди, холос. «Ер солиғи тўғрисида»ги қонун кучга киритилиши билан колхозлар, совхозлар, саноат ва бошқа корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, шунингдек фуқаролар ҳақ тўлашади.

Ер солиғини жорий этишдан мақсад нима деган савол туғилади.

Шубҳасиз, ер солиғи ерларнинг ҳамма турларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш имконини беради. Ҳеч кимга сир эмаски, кўпгина хўжалик раҳбарлари, шунингдек фуқаролар ҳам ерга хўжасизларча муносабатда бўлмоқдалар, унинг унумдорлигини ошириш чораларини кўрмаётирлар, ҳар гектар ернинг мумкин қадар кўп ҳосил беришига эришмаётирлар.

Биз кўпинча ер — табиат инъоми, у бизга бепул берилган деймиз. Лекин ҳаммамиз шуни яхши биламизки, ерларни ишга солиш, уларга сув чиқариш учун, замонавий сув хўжалиги системалари билан таъминлаш учун давлат ҳар йили миллион-миллион сўм сарфлайди.

Шу билан бирга бошқа бир нарсани ҳам биламиз. Хўжаликларда ўн минглаб гектар унумдор ерлардан турли баҳоналар билан фойдаланилмайди ва бунинг учун ҳеч ким жавобгар бўлмайди.

Ердан текин фойдаланиш кўпгина ер эгалари ва ердан фойдаланувчиларнинг масъулият ҳисси пасайиб кетишига олиб келди. Фақат суғориладиган ерларгагина эмас, балки яйловларга, пичанзорлар, ўрмонларга нисбатан ҳам ана шундай муносабатда бўлинмоқда.

Саноат, қурилиш ташкилотлари ерга қандай қараётганини бир кўринг. Улар қурилиш учун ҳеч бир асоссиз катта-катта ер майдонларини олиб, йиллар давомида иш бошламайдиган, ерлар эса бўш қолиб кетадиган мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Ерни ишдан чиқариш, ер балансидан чиқариб ташлаш ҳоллари ҳам оз эмас. Шу сабабли бизнинг қўмиталаримиз ер учун ҳақ тўлаш, ер солиғи тўлаш хўжалик раҳбарларида, барча фуқароларда ерга авайлаб муносабатда бўлиш, ундан оқилона фойдаланиш, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш ҳиссасини тарбиялашига умид қилдилар.

Яна шу нарса ҳам жуда муҳимдирки, ер солиғининг жорий этилиши маҳаллий бюджетларни мустаҳкамлашга ёрдам беради. У маҳаллий ҳокимият идоралари ерни асрашга, ернинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга, ер тузилишига ва, турган гапки, қишлоқнинг ижтимоий тараққиётига кўпроқ эътибор беришлари учун шароит яратади. Яъни ердан фойдаланиш учун олинадиган солиқ яна қишлоқ хўжалигининг эҳтиёжлари ва аҳолининг ижтимоий талабларини қондириш учун қайтариб берилади.

Қонун лойиҳасини қисқача таърифлаб беришга рухсат этгайсиз.

«Ер солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР қонуни лойиҳаси уч бўлимдан иборат бўлиб, ўн бир моддани ўз ичига олади. Ҳамма бўлимлар ва моддалар ҳақида бирма-бир тўхталиб ўтишга зарурат бўлмаса керак, чунки қонун лойиҳаси халқ депутатларига олдиндан тарқатилган ва у сизларда бор.

Асосий моддалар ҳақида қисқача тўхталиб ўтамаи.

Биринчидан, шуни таъкидламоқчиманки, ер солиғи аҳоли, давлат корхоналари ва ташкилотлари, колхозлар, совхозлар учун табақалаштирилган нормалар бўйича ҳисоблаб чиқилади. Унинг миқдорлари ерларнинг сифатини ва қаердалигини ҳисобга олган ҳолда аниқланади.

(Давоми 3-бетда).

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг навбатдан ташқари тўртинчи сессияси

«ЕР СОЛИҒИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚОНУНИ ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

(Давоми. Боши 2-бетда).

Қонун лойиҳасида солиқнинг фақат энг кўп миқдори билан энг кам миқдори белгилаб қўйилган холос. Ҳар бир хўжалик ёки корхона учун солиқларнинг миқдорини халқ депутатлари маҳаллий советлари маҳаллий шароитларни ҳисобга олган ҳолда аниқ белгилайдилар.

Ер солиғини белгилаш чоғида ер кадастрининг маълумотлари, ерларнинг иқтисодий баҳолари, экинзорларнинг маҳсулдорлиги ҳисобга олинади. Ҳамма суғориладиган ерлар ва ер кадастри бўйича тупроқнинг бонитет баллари асосида 100 балли система негизида 5 даражага бўлинган. Шу сабабли қонун лойиҳаси 3-моддасининг 2-бандида солиқ ставкалари тупроқнинг балларини ҳисобга олган ҳолда белгиланади.

Масалан, 20 баллдан кам баҳоланган камунум ерлар учун колхоз ва совхозлар гектарига 30 сўм, жуда серунум ерлар учун эса 80 баллдан юқори бўлса, — 180 сўмгача тўлайдилар. Пичанзорлар ва яйлов ерлардан фойдаланганлик учун уларнинг маҳсулдорлигига қараб гектарига 1 сўмдан 3 сўмгача белгилаб қўйиш мўлжалланмоқда.

Саноат, қурилиш ва бошқа корхоналар ҳамда ташкилотлар учун солиқ ставкалари асосий фондларнинг мавжудлигида, территория инженерлик коммуникациялари: газ таъминоти, электр, иссиқлик, алоқа линиялари билан қанчалик таъминланганлигига, транспорт мавжудлигига қараб ҳисоблаб чиқилган. Бундай корхоналар учун ердан фойдаланганлик учун солиқлар қишлоқ хўжалик корхоналарига белгиланганидан кўра кўпроқ қилиб белгиланган.

Масалан, районга бўйсунувчи шаҳарларда ер солиғининг миқдори саноат корхоналари учун 3 минг сўмдан 10 минг сўмгача бўлади. Областга бўйсунувчи шаҳарларда — 5 минг сўмдан 30 минг сўмгача бўлади, Тошкент шаҳрида эса фойдаланилаётган бир гектар ер учун солиқ суммаси 10 минг сўмдан 50 минг сўмгача етади.

Қонунда аҳолидан олинадиган солиқни ҳисоблаб чиқариш учун алоҳида ёндашиш кўзда тутилади. Агар томорқа ери қишлоқ жойда бўлса, гектарнинг юздан бир қисми учун олинадиган ҳақ маҳаллий шароитларга қараб 2 сўмдан 3 сўмгача, шаҳарлар ва шаҳар посёлкаларида 2 сўмдан 8 сўмгача бўлади.

Шуни эслатиб ўтишим кераки, ҳозирги вақтда қишлоқ аҳолиси қишлоқ хўжалик солиғи, шаҳарларнинг аҳолиси эса иморат солиғи тўлашмоқда. «Ер солиғи тўғрисида»ги қонун қабул қилингач, табиийки, бу солиқлар бекор қилинади. Натижада гражданлардан олинадиган янги солиқ суммаси аҳоли илгари тўлаб келган солиқ миқдоридан ошиб кетмайди.

Қонунда корхоналар ва ташкилотлар ер солиғини ҳар кварталда, гражданлар эса — йилда бир марта тўлаши назарда тутилади.

Қонун лойиҳасида гражданларнинг бир қанча тоифасини ер солиғини тўлашдан озод қилиш назарда тутилади. Улар орасида Улуғ Ватан уруши ногиронлари ва қатнашчилари, байналмилал бурчини бажарган кишилар, I ва II гурух ногиронлари, кўп болалилар, боқувчисидан ажралиб қолган шахслар, болаликдан ногиронлар бор.

Бундан ташқари табиатни муҳофаза қилувчи ташкилотларни, соғлиқни сақлаш, маданият, таълим муассасаларини, бюджетдан таъминланадиган бошқа ташкилотларни, шунингдек спорт иншоотларини, ҳар хил хайрия фондларини ва баъзи бир бошқа ташкилотларни солиқ тўлашдан озод қилиш кўзда тутилган.

Қонунда барча солиқ тўловчилар ва солиқ ундирувчи идораларнинг солиқни ўз вақтида тўлаш ва йиғиш учун қаттиқ жавобгарлигини назарда тутувчи моддалар бор. Солиқни нотўғри ҳисоблаб чиқариш, уни ўз вақтида тўламаслик солиқ тўловчиларнинг моддий жавобгар бўлишига олиб келади. Ўз навбатида солиқ ундирувчи идоралар ҳам солиқ тўловларини ҳисоблаб чиқариш ва олиш юзасидан белгилаб қўйилган тартибга қатъий риоя этишлари керак.

План ва бюджет-молия масалалари комитети ҳамда аграр масалалар ва сув хўжалиги комитети аъзоларининг фикрича, «Ер солиғи тўғрисида»ги қонун лойиҳасида республикамизнинг хусусиятлари, бозор иқтисодиётига ўтиш даври шароитлари етарли даражада ҳисобга олинган.

Қўмиталар «Ер солиғи тўғрисида»ги қонун лойиҳасини киритар эканлар, халқ депутатлари уни қўллаб-қувватлайдилар, деб умид қиладилар. Билдирилган таклиф ва қўшимчалар яхшилаб ўрганиб чиқилади ва қонуннинг узил-кесил таҳририда ҳисобга олинади.

«БАНКЛАР ВА БАНК ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚОНУНИ ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

Режа ва бюджет-молия масалалари қўмитаси раиси Э. Ж. Боқибоевнинг маърузаси

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Бутун Сизнинг эътиборингизга ҳавола этилаётган «Банклар ва банк фаолияти тўғрисида»ги қонун лойиҳаси жумҳуриятимиз Олий Кенгаши тарихида биринчи марта кўрилаяпти, чунки бундай масалалар илгари фақат марказдагина муҳокама этиларди.

Бу тадбирни жумҳуриятимизнинг мустақиллигини амалда ифода топишдан далолат берувчи белгилардан бири деб биламиз.

Сизларга маълумки, 1990 йил 11 декабрда СССР Олий Совети давлат банки ва банклар фаолияти тўғрисида иттифоқ қонунларини қабул қилган эди. Бунинг асосий сабаби шундан иборатки, 1988 йилнинг бошида амалга оширилган банкларни қайта қуриш тадбирлари кўзда тутилган асосий мақсадга эришишга олиб келмади, чунки пулнинг қадрсизланиш жараёнини жиловлаш, хўжаликларга банк хизмати кўрсатиш борасида ўзаро ҳамкорлик вазифаларини, пул, кредит ва бошқа банкнинг воситалари орқали халқ хўжалигининг ижтимоий ва иқтисодий ривожланишига етарли таъсир кўрсатиш каби қатор режалар тўла амалга ошмай қолди. Илгари СССР давлат банки ва СССР қурилиш банкидан иборат иккита банк монополияси ўрнига бешта банк ташкил этилди, яъни давлат банки, деҳқончилик-саноат банки, саноат-қурилиш банки, уй-жой-социал банки ва жамғарма банки.

Юқорида қайд қилинган банклар фаолиятидаги хато ва камчиликлар жумҳуриятимизда ҳам мавжуд бўлганди. Шу сабабдан Ўзбекистон ССР Давлат ҳокимияти олий идорасининг топшириқларига биноан сизларнинг муҳокамангизга тақдим этилган лойиҳа ишлаб чиқилди.

Қуйидагиларни алоҳида таъкидлаб ўтмоқ кераки, лойиҳада баён этилган айрим ҳолатлар банклар фаолиятида биринчи марта кўзда тутилаяпти, яъни:

Биринчи — лойиҳанинг III бўлим 9-моддасида кўрсатилганидек, Ўзбекистон ССР давлат банки жумҳурият Олий Кенгаши олдида ҳисобдор бўлиб, бошқа бошқарувчи ва ижро этувчи давлат ҳокимияти органлари олдида мустақилдир. Жумҳурият давлат банкининг ҳайъат раиси Президент тавсияси билан Олий Кенгаш томонидан тайинланади.

Иккинчи — (II бўлим, 1-модда бўйича) Ўзбекистон уй-жой ижтимоий банки қошида тузилган «Ўзбекистон» акционер-тижорат банки тугатилади. Шаҳардаги унинг бўлимлари саноат-қурилиш банки тузумига, қишлоқ ноҳияларидаги бўлимлари эса деҳқончилик-саноат банкига қўшиб юборилади.

Ўзбекистон саноат-қурилиш банки ва Ўзбекистон деҳқончилик-саноат банки, ташқи иқтисодий алоқа Ўзбекистон тижорат банклари ҳамма бўлимлари билан марказ ихтиёридан ажралиб чиқади, жумҳурият ихтиёрига ўтиб, акционер-тижорат банкларига айланади. Ўзбекистон жамғарма банки жумҳурият давлат-тижорат банкига айлантирилади. Ўзбекистон ССР давлат банки ва тижорат банклари иттифоқ банклари билан ўзаро муносабатларини шартнома асосида ташкил этадилар.

Учинчи — қонун қабул қилинганидан сўнг банк очиш осонлашади ва бу масала жумҳуриятнинг ўзидагина ҳал бўлади. Агар зарур деб топилса, мазкур қонун IV бўлимининг 19-моддасига асосан жумҳурият, регионал ва бошқа дастурларни молия билан таъминлаш учун махсус тижорат банклари тузилиши мумкин.

Тўртинчи — бозор иқтисодиётига ўтишнинг муҳим омилларидан бири банкларни тижоратлаштиришдир. Шу муносабат билан янги ташкил топаётган тижорат банкларини очишга рухсат этиш, уларни рўйхатга олиш вазифаси жумҳурият давлат банкига юклатилади. Демак, мазкур қонун кучга кирган кундан бошлаб жумҳуриятдаги банклар тузуми бошқаруви фақатгина икки поғонали бўлади, яъни Ўзбекистон ССР давлат банки ва мустақил тижорат банклари. Аввалги ўтакетган марказлаштирилган район банкларидан тортиб иттифоқ — Москвагача бўлган банкларни кўп поғонали бошқариш тузумидан батамом воз кечишга тўғри келди.

Бешинчи — III бўлимнинг 16 ва 17-моддаларига асосан жумҳурият давлат банкига хорижий таъсис этувчи айрим органларнинг таклифномаларини ўрганиб чиқиб Ўзбекистон ҳудудида чет эл билан биргаликда тижорат банкларини тузиш учун лицензия (рухсатнома) бериш ҳуқуқи берилади ва ундан ташқари чет элларда жумҳурият банкларининг бўлимларини ёки бошқа кредит муассасалари очиш ҳуқуқи ҳам шу давлат банкига берилади.

Жумҳурият давлат банки чет элларнинг валюталари билан операцияларни амалга ошириш масаласини ҳал қилишни ўз зиммасига олади. У ўлкамизда фаолият кўрсатиб турган барча банклар учун чет элдан жалб қилинаётган кредит миқдорини чегаралаб беради ва ҳукуматнинг пул-кредит сиёсатига асосан фоиз ставкаларининг даражасини аниқлаб тижорат банкларига қўлланма бериб туради.

Олтинчи — банклар ўз фаолиятида аввалгидан фарқли ўлароқ «СССР давлат банки», «Банклар ва банк фаолияти» ҳақидаги иттифоқ қонунларига амал қилган ҳолда яна мазкур қонунга ва жумҳурият Давлат ҳокимияти олий идорасининг қарорларига амал қиладилар.

Еттинчи — жумҳурият давлат банки ўзининг иш фаолиятида тижорат банкларининг ишлаши учун шарт-шароитлар яратиб беради ва банклар ўртасидаги соғлом рақобат ва ҳалоллик асосларини жорий этади. Ўзбекистон жумҳурият давлат банки тижорат банкларининг кундалик фаолиятига аралашмайди.

Булардан ташқари қонун лойиҳасида қайд қилинганидек, жумҳурият ҳудудида тижорат банклари банк операцияларини амалга ошириш ва қарорлар қабул қилиш вақтида давлат ҳокимияти ва бошқармалари уларнинг ишига аралашмайдилар. Давлат ҳокимияти ва бошқарма ходимларининг банклар бошқармаси органларида қўшма лавозим эгаллашлари тақиқланади.

Саккизинчи — кредит ресурсларини жумҳуриятдаги ҳар бир ихтисослаштирилган банк томонидан алоҳида, тарқоқ равишда, марказдан сотиб олиб, ўзининг тармоқларига тақсимлаб фойдаланиш қоидалари йўқ қилинади ва бу чалкашликлардан келиб чиқаётган муаммоларга, банклараро тортишмаларга чек қўйилади. Энди кредит ресурслари фақат жумҳурият давлат банки орқали ташкил бўлиб, уларни ана шу банкнинг вилоятдаги бошқармалари орқали шаҳар ва районлардаги тижорат банк бўлимларига фойдаланиш учун оператив етказилиб берилади ва ортиқ ёки кам қисмини назорат қилиб, ўзгартириб турилади.

Тўққизинчи — лойиҳанинг II бўлим 14-моддасида айтилишича муомаладаги пул белгиларни ўта қадрсизланиб, харид кучи заифлашаётган жараёнда жумҳурият давлат банки тижорат банклари орқали жойлаштираётган кредитларнинг миқдорини камайтириш, қимматга эга бўлган қоғозларни сотиш ҳамда давлат банкининг ҳисобида турадиган тижорат банкларининг мажбурий ресурслар нормасини кўпайтириш каби бир қатор иқтисодий йўллар билан жиловлаб туради;

Ўнинчи — ушбу қонун қабул қилинганидан кейин агар шу ставкалар пул қадрсизлангани сабаби билан чегараланиб қўйилмаган бўлса, жумҳуриятдаги банклар кредитларнинг фоиз ставкалари миқдорини ўзлари мустақил тайинлайдилар. Ҳар йили Ўзбекистон ССРнинг навбатдаги йиллик бюджетини тасдиқлаш чоғида Ўзбекистон ССР давлат банкининг тақдимига биноан банклар томонидан кредитдан фойдаланганлик учун мижозлардан ундириладиган фоиз ставкаларининг энг кўп миқдорлари тасдиқланади (иттифоқ давлат банк томонидан ўрнатилган миқдор доирасида). Фоиз ставкаларига риоя этилиши устидан назоратни амалга ошириш Ўзбекистон ССР давлат банки зиммасига юкланади.

Лойиҳада банклар олдига қўйилган асосий вазифалар қайд қилинган, жумладан жумҳурият давлат банки:

— Пул-муомаласи, кредит бериш, маблағ билан таъминлаш, ҳисоб-китоб ишлари ва ташқи иқтисодий алоқалар соҳаларида жумҳуриятнинг иқтисодий мустақиллиги стратегиясини амалга ошириш, ягона ҳисоб-китоб, ссуда операцияларини амалга ошириш қоидаларини ўрнатиш;

— Барча банклар ва кредит муассасалари пул-кредит операцияларига доир қонунлар ва қоидаларга риоя этишлари устидан назорат қилиш;

— Барқарор пул муомаласини ва Ўзбекистон ҳудудида муомалада бўлган пулнинг харид қобилиятини сақлаш;

— Жумҳурият ҳукумати билан келишилган ҳолда давлат қарзи доирасида хизмат кўрсатиш ва бошқа вазифаларни бажаради.

Тижорат банклари мазкур қонунда назарда тутилган операцияларини бажариш ва хизматлар кўрсатиш орқали шартнома асосларида ҳуқуқий ва хусусий шахсларга кредит, ҳисоб-китоб ва ўзгача банк хизматларини кўрсатади.

Жумҳурият банк таркибига қуйидагилар киради:

— Ўзбекистон ССР давлат банки ва унинг қарамоғидаги муассасалар;

Ихтисослашган давлат банклари — «Ўзбекистон саноат ва қурилиш банки» ва «Ўзбекистон деҳқончилик ва саноат банки» негизида тузилган жумҳурият акционерлик-тижорат банклари;

— Ўзбекистон ташқи алоқа иқтисодий тижорат банки;

— Ўзбекистон меҳнат жамғармалари ва аҳолига кредит бериш банки;

— Акционерлик ва пай асосида тузилган тижорат банклари.

Булардан ташқари, тижорат банкларининг фаолияти, улар учун давлат банки томонидан иқтисодий нормативлар белгилаб берилиши ва уларнинг фаолияти устидан назорат қилиш орқали бошқарилади. Ўзбекистон ССР банкларига бошқа жумҳуриятларда кредит муассасаларини, банк бўлимларини очиш, ҳуқуқи ва яна чет эл банкларининг бўлимларини Ўзбекистон ҳудудида очиш ҳуқуқлари берилади.

Жумҳурият ҳудудида ҳозирги шароитда миллий пул белгисини жорий этиш учун иқтисодий шарт-шароит йўл қўймайди. Шунинг учун бизда пул бирлиги иттифоқ бўйича расмий равишда муомалада юрган бир сўм ҳисобланади ва у жумҳурият ҳудудида тўлов қобилиятига эга бўлган ягона восита ҳисобланади.

Ўзбекистон давлат банкига нақд пулни муомалага чиқариш, муомаладан қайтиб олиш мутлақо ҳуқуқи берилади ва унга муомаладаги пул массасининг миқдори ва структурасини йўналтириб туриш вазифалари топширилади. Бу вазифаларни бошқариш йўлини юқорида айтиб ўтдим.

Энди кредит муносабатларига келганда шуни айтиш кераки, бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнида банк кредитлари яхши ишлаётган хўжаликларни рағбатлантириш ва зарар кўриб ишлаётганларга иқтисодий тазйиқ ўтказиш йўли билан давлатнинг кредит сиёсатини амалга оширишда хизмат қилади.

Ушбу ҳолатда, бизнинг фикримизча, энг аввало товар ишлаб чиқарувчиларни ҳар томонлама мустаҳкамлаш ва иқтисодий рағбатлантириш чоралари кўрилмоғи зарур. Бу борада истеъмол бозорининг янги участкаларини ташкил қилишда банк кредитларини актив жалб қилиш керак бўлади. Хўжалик юргизишнинг иқтисодий усулларига ўтиш ва товар-пул муносабатларини актив ишга солишда банк системасининг ролини яна бир мунча ошириш керак бўлади.

Бундан ташқари, банк муассасаларининг иш услубларини, мазмунини, ишни ташкил этишни тубдан ўзгартириш керак бўлади, яъни хўжаликларнинг фаолиятини майда-чуйдалар билан чеклаб қўйишдан воз кечиш ва уларни кўпроқ рағбатлантириш, ўзаро ҳамкорлик муносабатларини ривожлантириш йўллари билан хўжалик ҳисобини мустаҳкамлашга ҳисса қўшиш зарур бўлади.

Халқ хўжалиги билан бевосита боғлиқ ва унга хизмат қилувчи банклар, асосан тижорат банклари бўлар экан, улар давлат, ширкат, акционерлик, улушбай негизида тузилиб, мазкур қонунда назарда тутилган операцияларни бажариш шартнома орқали ҳуқуқий ва хусусий шахсларга ҳар хил хизматлар кўрсатишлари кўзда тутилган. Улар ўзининг тегишли сармояси ва унинг шаклланиш усули, амалга ошириладиган операция турлари, қайси ҳудуддаги иш фаолияти ва тармоқ кўриниши бўйича ажралиб турадилар.

Юқорида таъкидланган банклар фаолияти давлат назоратидан четда қолмайди, албатта.

Мазкур қонун лойиҳасининг 17—18-моддаларида тижорат банкларнинг вазифаларини, қилаётган ишларини, умуман фаолиятини назорат қилиб, тартибга солиб туриш ишлари Ўзбекистон жумҳурият давлат банки зиммасига юкланган. Бу вазифаларни бажариш йўлида у тижорат банклари бажараётган операцияларини тафтиш хизматидан фойдаланиб ёки тафтиш этиш ташкилоти ёрдамида ялписига ёки оралатиб текшириш ўтказиши мумкин.

Агар текшириш чоғида тижорат банкининг ишида қонунга зид бўлган хатти-ҳаракатлар аниқланадиган бўлса, давлат банки томонидан берилган лицензия (рухсатнома) қайтариб олиниши ва бошқа иқтисодий чоралар ҳатто банкнинг тугатилишигача қўлланиши мумкин.

Қонун лойиҳасида банк сирини сақлаш бўйича алоҳида модда ажратилган. Бунда таъкидланадики, тижорат банклари ўз мижозлари ва гумашталарининг ҳисоб варақалари ҳамда омонатлари бўйича операцияларнинг сирини сақлаш кафолатини ўз зиммаларига оладилар. Банкнинг хизматчилари ўзларининг иш жараёнидаги мижозлар ва шахсларга доир иқтисодий аҳвол ва тижорат сирларига доир бўлган маълумотларни сир сақлашлари шарт. Ушбу маълумотлар фақат ҳуқуқий ва хусусий шахсларнинг ўзларига, қонунда назарда тутилган ҳолларда, судларга, тергов органларига, ҳакамлик, тафтиш идораларига, солиқ солиш масалалари билан шуғулланувчи молия идораларига берилиши мумкин.

Ҳурматли депутат ўртоқлар! Банк муассасаларининг аҳолига бевосита қандай хизмат кўрсатиши тўғрисида бироз тўхталиб ўтишни лозим, деб биламан.

Маълумки, охирги вақтларда иттифоқ ҳукуматининг айрим қарорларига биноан аҳолининг истеъмол эҳтиёжлари учун кредит бериш вазифаси жамғарма банкнинг муассасаларига юклатилган. Булар томондан меҳнаткашларга уй-жой қурилиши учун, уларни ремонт қилиш, газлаштириш, ёшларга уй жиҳозлари сотиб олиш, дала ҳовлиси қурилиши каби бир қатор мақсадларга кредитлар берилади, жумҳуриятимиз бўйича бундай кредитларнинг ҳажми ўтган 1990 йили 730 миллион сўмдан ошиб кетди. Бу рақам ўтган 1989 йилга нисбатан 3,5 баравар кўпдир.

Жумҳуриятимиз Президенти фармонлари билан кейинги икки йил ичида қишлоқ аҳолисига қўшимча томорқа ерлари ажратиб бериш муносабати билан уй-жой қурилишига олинадиган кредитга бўлган эҳтиёж бирмунча ошиб кетди. Шу муносабат билан банк муассасалари олдига ушбу эҳтиёжни қондириш каби катта вазифа юклатилади.

Лекин, жамғарма банкларининг асосий вазифаси аҳолининг омонат пулларини қабул қилиш, уларни сақлашни таъминлаш ва зарур бўлган тақдирда тўхтовсиз ўз вақтида қайтариб бериш, қимматбаҳо қоғозларни — облигациялар, сертификатлар, аккредитивлар, лотерея билетлари ва бошқаларни сотиш ҳамда улардан ташқари уй-жой коммунал хизмати тўловларини қабул қилиш каби ҳар хил хизматлар кўрсатади.

Жамғарма банкида аҳоли омонатларининг сақланиши ва ўз вақтида қайтарилиши бўйича давлат кафолатини Ўзбекистон давлат банки тимсолида кўрилади.

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Мен сизларга қисқача қилиб мазкур қонун лойиҳаси ҳақида ахборот бердим. Агар шу лойиҳада айрим хато ва камчиликларга йўл қўйган бўлсак ва уларни тугатишга тўғри маслаҳатлар берилса, ёки қўшимчалар киритилса жуда миннатдор бўлар эдик.

Ишонаманки, ушбу қонун тасдиқланиб, кучга киргандан кейин жумҳуриятимизнинг келгуси равнақи учун хизмат қилади. Олдиндан сизларга кўп минглик банк ходимлари номидан сиҳат-саломатлик, бу машаққатли ишингизда муваффақиятлар тилайман.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ РАМЗЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Мустақиллик тўғрисидаги декларацияга амал қилиб, Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши **қарор қилади:**

1. Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг иккинчи сессиясида тузилган Ўзбекистон ССР Конституцияси (асосий қонуни)нинг янги лойиҳасини тайёрловчи комиссияга Ўзбекистон ССРнинг янги давлат байроғи, герби ва мадҳиясига доир таклифлар ҳамда улар тўғрисида низомлар тайёрлаш топширилсин. Комиссия республика жамоатчилиги ва депутатларининг фикрларига кенг таяниб иш кўрсин.

2. Байроқ, герб ва мадҳия тўғрисида тайёрланган таклифлар матбуотда эълон қилиниб, халқ муҳокамаси уюштирилсин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг раиси М. ИБРОҲИМОВ.

Тошкент шаҳри, 1991 йил 15 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

ЎРТОҚ А. А. ХОНАЗАРОВНИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ ЎРМОН КОМИТЕТИНИНГ РАИСИ ЭТИБ ТАСДИҚЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Олий Кенгаши **қарор қилади:**

Ўртоқ Абдушукур Абдухалилович Хоназаров Ўзбекистон ССР Давлат ўрмон комитетининг раиси этиб тасдиқлансин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг раиси М. ИБРОҲИМОВ.

Тошкент шаҳри, 1991 йил 15 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

ЎРТОҚ Т. ШОЁҚУБОВНИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ГЕОЛОГИЯ ВА МИНЕРАЛ РЕСУРСЛАР ДАВЛАТ КОМИТЕТИНИНГ РАИСИ ЭТИБ ТАСДИҚЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

Ўртоқ Тўлқин Шоёқубов Ўзбекистон ССР геология ва минерал ресурслар давлат комитетининг раиси этиб тасдиқлансин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг раиси М. ИБРОҲИМОВ.

Тошкент шаҳри, 1991 йил 15 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

ЎРТОҚ М. М. МАЛИКОВНИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СУДИНИНГ РАИСИ ВАЗИФАСИДАН ОЗОД ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

Ўртоқ Муҳаммадбобир Мажидович Маликов ўз розилигига кўра бошқа ишга ўтганлиги муносабати билан Ўзбекистон ССР Олий Судининг раиси вазифасидан озод этилсин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг раиси М. ИБРОҲИМОВ.

Тошкент шаҳри, 1991 йил 15 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИ ПЛАН ВА БЮДЖЕТ-МОЛИЯ МАСАЛАЛАРИ ҲАМДА ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТ ВА МАҲАЛЛИЙ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ КОМИТЕТЛАРИНИНГ РАИСЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

1. Бошқа ишга ўтиши муносабати билан:

Ўзбекистон ССР халқ депутатлари Эркин Жўраевич Боқибоев план ва бюджет-молия масалалари комитетининг раиси вазифасидан;

Абдуваҳоб Абдусаматович Йўлдошев иқтисодий ислоҳот ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш комитетининг раиси вазифасидан озод қилинсин.

2. Қуйидаги халқ депутатлари:

52-Ҳамза сайлов округидан халқ депутати Фазлиддин Насриддинович Нажмиддинов саноат, халқ истеъмоли моллари, аҳолига хизмат кўрсатиш ва савдо комитетининг аъзоси вазифасидан озод қилиниб, план ва бюджет-молия масалалари комитетининг раиси этиб;

280-Гагарин сайлов округидан халқ депутати Эркин Норматович Хўжаев иқтисодий ислоҳот ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш комитетининг раиси этиб сайлансин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг раиси М. ИБРОҲИМОВ.

Тошкент шаҳри, 1991 йил 15 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

ЎРТОҚ Э. Ж. БОҚИБОЕВНИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ БАНКИ БОШҚАРУВИНИНГ РАИСИ ЭТИБ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

Ўртоқ Э. Ж. Боқибоев Ўзбекистон ССР Давлат банки бошқарувининг раиси этиб тайинлансин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг раиси М. ИБРОҲИМОВ.

Тошкент шаҳри, 1991 йил 15 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ПРОКУРОРИНИНГ БИРИНЧИ ЎРИНБОСАРИ ВА ЎРИНБОСАРЛАРИНИ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

Норпўлатов Нормейли Нортўроевич — Ўзбекистон ССР прокурорининг биринчи ўринбосари;

Донцов Владимир Васильевич — Ўзбекистон ССР прокурорининг ўринбосари;

Мирзаев Тоҳир Қамбарович — Ўзбекистон ССР прокурорининг ўринбосари;

Раҳимов Фахри Ҳайдарович — Ўзбекистон ССР прокурорининг ўринбосари этиб тайинлансин.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг раиси М. ИБРОҲИМОВ.

Тошкент шаҳри, 1991 йил 15 февраль.

ПАРЛАМЕНТ ХАБАРЛАРИ

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Экология масалалари ва табиий бойликлардан оқилона фойдаланиш қўмитасининг навбатдаги мажлиси бўлди.

Унда транспортнинг атроф-муҳитга таъсири, жумҳурият ер ости бойликларидан фойдаланишнинг ҳолати ва истиқболлари, ўсимликларни муҳофаза қилишда минерал ўғитлар ва кимё воситаларидан фойдаланишнинг аҳволи, қўмитанинг 1990 йил фаолияти якунлари ва 1991 йил учун иш режалари ҳақидаги ахборотлар тингланди.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Ветеранлар ва ногиронлар қўмитасининг бу галги мажлисида халқ депутатлари — Бухоро вилояти Кенгаши раисининг ўринбосари И. Х. Нарзиевнинг вилоятда уруш ва меҳнат ветеранлари, қариялар учун зарур шарт-шароитлар яратиш ва ногиронларнинг аҳволини ижтимоий-психологик жиҳатдан яхшилаш ҳақидаги ахбороти муҳокама қилинди. Қўмитанинг 1991 йилги иш режаси тасдиқланди.

Ҳаётимизга ошкоралик тобора сингиб бормоқда. Бугунги куннинг кўпгина масала ва муаммолари ҳақида эмин-эркин, очиқ-ойдин мушоҳада юритилаётир, фикрлар хилма-хиллиги таъминланяпти. Хўш, Ўзбекистон ССР Телекўрсатувлар ва радиоэшиттиришлар Давлат қўмитаси фаолиятида ошкоралик, ижтимоий-сиёсий муаммолар хусусида эркин фикрлаш қандай йўлга қўйилган? Куни-кеча бўлиб ўтган республика Олий Кенгаши Ошкоралик қўмитасининг мажлиси шу масалага бағишланди. Муҳокама чоғида бу борада амалга оширилган ижобий ишлар билан бирга жиддий камчиликларга ҳам йўл қўйилаётганлиги кўрсатиб ўтилди.

Мажлисда республика Телекўрсатувлар ва радиоэшиттиришлар Давлат қўмитасининг ошкораликни таъминлаш борасидаги ҳисоботини Олий Кенгашнинг навбатдаги сессиясида эшитиш мақсадга мувофиқ деб топилди.

И. ХУДОЁРОВ, Р. АҲМАДАЛИЕВ,
«Халқ сўзи» мухбирлари.

БАҒРИ ЧЎҒЛИ

ҚАДРДОНИМ САНДАЛИМ

...Иқтибос келтирмоқчи бўлган китобимни деярли барчамиз ўқиганмиз.

Унинг бир ўғли сотқин чиқди ва шу туфайли ўз қўли билан ўлдирди. Иккинчи ўғли эса душман билан олиша-олиша кўз олдида маҳв бўлди. Асосий кучларидан ажралган баҳодир қуршовда қолди. Бироқ сўнгги нафасда оллоҳ мададкор бўлиб, уни чирмаб олаётган тўр торлари ситилди — рақиб кучи қирқилди-да, нажот йўли очилди. Қирғоқда бекитиб қўйилган қайиққача етиб олса бас, қутилиб кетади. Душман ҳам изма-из от қўйиб келаяпти. Унинг тулпори бақувват — тутқич бермайди. Мана, дарё ҳам кўриниб қолди. Шу пайт мушукнинг олдида қочаётган сичқондан ҳам тез бораётган одам отининг бошини шарт бурди-да, ҳайқириб ўзини ёв тўрига урди:

— Душманга трубкамни ҳам бермайман!!!

Унинг ёнидан қадрдон буюми — махорка чекадиган попирускаси тушиб қолганди.

Албатта, Тарас Бульбани поляклар тутиб олишди ва ҳаммага кўринадиган тепаликка олиб чиқиб қўлларидан дарахтга парчинлаб михладилар-да, ёқиб юбордилар. Олов унинг жисмини кул қилди, бироқ мағрур руҳи барҳаёт қолди. Тарас Бульба — миллат фахри, ғурур тимсоли.

Худди тарёк ичган гиёҳвандларча яшаган туноғги кунни мангу тарасларнинг озод руҳи назаридан ўтказар эканмиз, «Менинг унга не ақрабалигим бор?» дегандек тайсаллаймиз-да, кавакка уриб кетгимиз келади. Ўжар ингоҳларни қўлимиз билан ёпмоқчи бўлиб, дастимизни кўтарсак, бармоқларимизга нимадир илашади. Фаромуш зеҳнда ибтидоий бир ҳис уйғонади: «Менинг ҳам... мўйловим бор экан». Ва худди тарбияланганларидек, худбинлик ғулу қилади: «Ўстирсам, Тарасникича бўлар». Ё насиб ҳозирча эса тажанг шоирга қўшилиб инграймиз: «Эҳ сиз, носқовоқни ташлаб қочганлар!» Ҳа, ниҳояти инграймиз: бетобнинг нафасидек лаҳтак сасимиз эса ҳатто ёнгинамизда турган сур биродаримизгача ҳам етиб бормайди. Бунчалар олис бу яқин масофа, бунчалар кўзғалмас бу оғир тош! Илтижолар нечун? Нега қон қусмаймиз, нега ўзни ўтга урмаймиз, ёнмаймиз?! Ширин туюлмай қолсин-да бу чучмал ҳаёт!

Шафқатсиз реалист Николай Гоголь (руҳига таъзим ва тасанно) Ўрта Осиёга келмаган ва унга ҳадя этилган умр чегараси бизнинг кунларимизгача чўзилмади. Мабодо шу икки ҳол истисно бўлганда, «Олға! Бу сўзни халқ қалбига етиб борадиган қилиб ким айтади?» дея ҳайқирган ватанпарвар санъаткор, эҳтимол, ҳеч иккиланмай осилишга қўлида арқони билан бораётган қавм тимсолини яратган бўларди.

Сиз бу гапларни сандалда ўтириб ўқинг. Имкони йўқми? Бўлмаса, шу муборак буюмни эсланг.

Эҳтимол, ҳар нарсани илоҳийлаштиравермаслик, ҳаммаси устида кўз ёши тўкавермаслик лозимдир. Ахир фасллар алмашар, кеча ўрнини кундуз олаверар экан, нималардир четга чиқиб, янгилари майдонга тушиб туриши табиий. Бу нуқтаи назар кўзгунинг акс тарафи. Муҳтарам устозининг иродасига бўйсуниб, «сандал поялари аро изғиш»ни бошлар эканман, бир қур фикримдан андиша кечгани бор гап. Миллий кутубхонамизда икки кун чошгоҳгача китоб титиб, илмий изланишларда уқувсизроқ бўлиб қолаётганимни сезишдан ташқари бир ҳақиқатга такрор имон келтирдим: одамийликнинг боши — маърифат экан. Билъакс, инсон ҳам сут эмизувчилар оиласига мансуб жонзот-да. Маърифатдан бошланган дарё инсонни Эркинлик водийсига олиб чиқади, бу ерда Озодлик нашъасини сургач, Мустақилликка интилади ва эришади. Мен сандални синдирган, жувозга ўт қўйган, аравани ёқиб оловда исинган халққа мансубман ва авлодимни фақат маърифатсизликда, жаҳолатда айблайман. Наҳот ҳаммасидан воз кечиш, мосуво бўлиш шунча осон эди, гўё касалланган тишни туфлаб ташлагандек (ҳолбуки, тиш туфлаб ташланмайди, уни биров суғуриб олади). Фатво берган ўшалармикин — боболаримизнинг муборак соқолларидан юлқилаган, табаррук саллаларини бўйинларига чирмаб судраганлар?!

«Ўзбек тилининг изоҳли луғати»дан кўчирма: «Сандал — хонанинг чеккароқ ерига қурилган чуқурча, унга қўйиладиган пастак курси ва устига ёпиладиган кўрпа, маҳаллий иситиш қурилмаси» (2-жилд, 18-бет).

«Ўзбек Совет Энциклопедияси»дан: «Сандал, танча — маҳаллий иситиш воситаси. Ўтмишда Ўрта Осиёда, шунингдек Афғонистон, Эрон, Туркия ва бошқа Шарқ мамлакатларида (ўтроқ аҳоли ўртасида) кенг тарқалган. Сандал учун хонанинг бир четига чуқурча қазиб, ичи махсус шаклда ишланиб сувалади. Унга курси (хонтахта) ўрнатилиб, усти кўрпа билан ёпилади. Кўмир ёки саксовул чўғи билан иситилади. Сандал атрофида оёқ-қўллар узатиб ўтирилади. Кўп ҳолларда сандал оёқнинг шамоллашига ва ис тегишига ҳам сабаб бўлган. Ўрта Осиё республикаларида замонавий иситиш воситалари туфайли сандалга айтарли эҳтиёж қолмаётир» (9-жилд, 488-бет).

Мазкур шарҳда сандалга нисбатан салбий муносабат ифодасини сезиб олиш қийин эмас: у «оёқнинг шамоллашига ва ис тегишига ҳам сабаб бўлган». Бундай дардга чалинганлар «замонавий иситиш воситалари» қуршовида яшаб, сариқ билан оғриганлардан кўп-озлигини статистика аниқлар, бир нарса нақд эдики, бизнинг ўзлигимиздан маҳрум қилмоқчи, ўқ илдиз атрофидаги томирчаларни қирқиб, дарахтимизни қуритмоқчи бўлганларга шунинг ўзи кифоя эди. Сандал ҳам бошқа жуда кўп қадриятларимиз туфайли «эскилик сарқити» деб эълон этилди ва унга қарши салб юриши бошланди. Ҳозиржавоб болалар шоири «Сандал ва печка» деган шеър ёзди, у дарсликларга киритилди, ўқувчилар ёд олиб, сандалдан фойдаланганларни масхара қилишди.

Во ажаб, шунча маломатга қолган «эскилик» нима экан? Бу сўз тўғри маъносида қўрқинчли эмас, у «янгиликнинг дояси («ҳар қандай янгилик унутилган эскиликдир»). Бироқ унга кишини ажаблантирадиган «сарқит» сўзи қўшилгач, рақиб қўлидаги ширин оғуга айланган. Аслида сандални «ўтмиш мероси» деса ҳам ҳеч кимнинг асакаси кетмасди. Йўқ, унда мақсадга эришиб бўлмасди. Инсоф билан тош қўйсак, «эскилик сарқити» — «ўтмиш мероси» — бу, маданият, яъни авлод-аждодларимиз яратган ва бизга қолдирган жамики бойлик, бизнинг ўзлигимиз, кеча, бугун ва эртамиз.

Кўз олдимда луғату қомусда таърифланган ёғоч буюм турибди. Ниҳоятда дилга яқин, қадрдон. Устига ёпилган қирқ ямоқ кўрпаси билан яна ҳам мўътабар ва азиздек. Унинг тарҳини ким чизди экан, дастлаб қайси моҳир қўл унга сайқал берди? Китоблардан бу ҳақда маълумот излаб бошим айланди. Рости, саволларга жавоб топиш учун бутун инсоният тарихини тит-пит қилиш керак экан. Ахир бир даҳо «тошнинг учи силлиқланиб қурол ҳолига келгунча одамзотнинг миллион йиллаб умри ўтган» деганида нақадар ҳақ экан. Бир бармоқ ишораси билан ирғитиб юборилган ўша «эскилик» бир нечта авлоднинг, йиллар ва асрларнинг ижоди эканини тан олайлик. Шунда йўл қўйилган гуноҳнинг азимлиги-ю савобнинг лозимлиги аён бўлади.

Исм-шарифлари Елена Евдокимовна Неразик бўлган олима «Сельское жилище в Хорезме (I—XIV веков)» номли китоб ёзган эканлар. Унда сандал махсус тадқиқ қилинмаган (бундай махсус тадқиқотга кўзим тушмади, ҳатто Ф. А. Брокгауз ва И. А. Ефронларнинг машҳур «Қомусий луғат»ида Волга бўйидаги Сандал қўрғони, ранг берувчи сандал дарахтлари ҳақида маълумот бор-у, бизнинг сандалимиз ҳақида ҳеч вақо йўқ), бироқ китобда сандалга эҳтиёжнинг ва ўзининг пайдо бўлиши билан боғлиқ кўп қизиқ тафсилотлар келтирилган. Улар гувоҳлик берадики, одамнинг шир яланғочлик давридан ҳозирги юксак ривожланган босқичгача тараққиёт йўли қанчалар мураккаб ва узоқ бўлса, «иситиш воситаси» сифатида сандалнинг турмушга кириб келиши, сингиши, қадрдонлашиб қолиши шундай тарихга эга. Олима эрамизнинг дастлабки асрларига хос Турпоқ қалъа, Гавур қалъа, Жанбас қалъа изларини археологик тадқиқ қилиб ёзадики, у пайтда турар-жойлар жуда ибтидоий қурилган, ҳатто симметрия (уй томонларининг тенг бўлиши)га эътибор берилмаган. Бир хонадонда ерда қазилган учта ўчоқ ўрни сақланган. Деворларига чапланган лойда қурум излари бор. Уларнинг иккитаси олдинроқ ва бир вақтда қаланганги сезилиб турибди. Учинчиси кейинроқ қаланган (эҳтимол, ўша аждодимизнинг болалари кўпайиб кетгандир). Хонанинг шарқий қисмида жойлашган бу ўчоқларни олима уйни иситиш учун ясалган, деб изоҳлайди. Унинг ўртасида ҳовлига чиқиш тарафнинг қаршисида овқат тайёрланадиган ўчоқлар жойлашган. Хонанинг ғарбий қисмида хумлар қўйиладиган чуқурчалар бўлган. Албатта, бу даврдаги ибтидоий ақл сандални кашф қила олмасди. Китобда орадан 700—800 йиллар ўтгач, уй-жойлар бироз такомиллашгани, Аёз қалъа харобаларида супа излари топилгани ёзилган. Буюк хоразмшоҳлар даври (XII—XIII асрлар)да маиший ҳаёт анча изга тушган, турар жойлар мукаммаллашган. Олима уй ичида ташноб бўлганини, унга тош плиталар ётқизилганини, плиталар олти қиррали нақшлар билан безатилганини ёзади. «Хонанинг ташноб ва идиш (балки ювинишга мўлжалланган) турган қисми ёғоч ходачалар билан ажратилган», дейилади китобда. Балки шу даврларда ўчоқда чўғни сақлаш ва унинг устини ёғочдан ишланган буюм билан ёпиш, кўрпа билан ўраш фикри туғилгандир. «Уй ўчоғи оила фаровонлигининг рамзи бўлган» дейди олима аждодларимиз эътиқодини шарҳлаб. Хуллас, сандал ҳам қадим тарихимизга эга, шак-шубҳасиз халқ маданияти обидасидир. Ҳолбуки, маданиятга хос бўлса, отнинг тақаси ҳам қадрли.

Истеъфодаги подполковник, фан номзоди, хизмат кўрсатган врач Зикрилла Эгамбердиев ҳам шу фикрдалар. 77 баҳорни қаршилаётган отахон 35 йил рентген аппаратида барқарор ишладилар, тиббиётнинг турли масалалари ҳақида қизлари Замира опа билан ҳаммуаллифликда ва ўзлари кўплаб мақолалар, рисолалар ёздилар. Ҳаётнинг баланд-пастини кўрган одам баъзи талатўплар ҳақида кўзда ёш билан ўксиб гапирдилар. Ахир авлодлар қалбида ўтмишга нафрат уйғотиш амалда ўғилни отага қарши тезлаш эмасми? Ҳарб ишларидан бўшамайдиган йигитни падари бузруквор қошига таклиф қилади-да, энг қисқа оятни ўргатади. Бунга икки кун кетади. Бу — ота умрининг шоми, сўнгги кунлар эди. Руҳини шул оят билан йўқлаб туришини, фарзандининг ибодати ҳаммадан афзал эканини васият қилиб оламдан ўтади. Йиллар хотираси Зикрилла отани ўксинтиради: «Афсус ва надоматлар бўлсин ўша кунларга». Қиш қаҳрини енгган, инсонни бағрида сақлаган танчада нима гуноҳ бор эди? Маълумки, барча асаб тугунлари оёқда жамланган. Оёқ чўғнинг ҳароратида тобланса, бутун вужудга ҳаловат етади. Радикулит, ревматизм, томир кенгайиши, бўғинларда туз йиғилиши каби касалликларни даволайди. У тайёр грелка, сауна. Қор гупиллаб ёғиб турганда ҳам олди очиқ айвонда танчага оёқни тиқиб, бемалол ўтиравериш-ган, тунаб ҳам қолишган. Ёки дилдираб турган камбағални бола-чақаси билан совуқдан шу сандал асраган. Демак, сандал — саломатлик дастёри, камбағалнинг «дўсти».

Авлодларимиз турмушини сандалсиз тасаввур қилиш қийин. У, ҳатто, муқаддас ашё даражасига кўтарилган. Узун тунлардаги қиссахонликлар, жонон суҳбатлар сандал атрофида бўлган. Келин уйга илк қадам қўйганда уни сандал тўрига ўтқазганлар. Азиз меҳмонни сандалга таклиф қилганлар. Сандалли уй энг обод ва гавжум жой бўлган. Қолаверса, сандал атрофида бошланган саёғи узоқ саргузаштларни бошидан кечириб, синовлардан ўтиб, муродига етгунча ўтган ойлар, куйлар ошиқ қалбларнинг энг гўзал дамлари бўлган, яъни миллий удумларимизда фотиҳа қилинган йигит билан қиз шартли ажратилганлар, кечагина сандалда ёнма-ён ўтирган бир жуфт ўспирин «бегона» бўлиб қолганлар. Уларнинг яна сандал атрофида учрашишлари эса бошларининг қовушгани рамзи бўлган. Демак, сандал — ошиқлар меҳроби, дилларни боғловчи робита.

Тошкентнинг Лангар маҳалласидаги Сомонбозорда дурадгорлар билан узоқ суҳбатлашдим. Сармулоҳаза, дилкаш усталар ўз қуввай ҳофизаларига суяниб, танчанинг ясалишини «майдалаб» тушунтирдилар. Шавққа тўлиб, чўғ солинадиган чуқурчасининг «мусулмон ғишт»дан ишланиши, пастки қисми (оёқ қўйиладиган)га тахта қоқилиб, офтоба, чойдишга жой қўйилиши, ҳаммадан ўрик билан тутнинг чўғи яхши бўлиши, бойлар нуқул саксовул чўғида тобланишларини роса гапиришди. Уларнинг ҳикоясидан сандал бир вақтда мураккаб муҳандислик қурилмаси бўлишидан ташқари халқ турмушининг жуда кўп ҳикматларини ўзида жамлаган хазина, деган фикрга келасиз. Яна унинг номи (сандал, танча), «манқал» сўзи билан қофиядошлиги ва бошқалар ҳам мулоҳаза учун анча дастур беради.

...«Нимани топдим сени йўқотиб?» Худди борлик ва йўқлик каби икки қутб — йўқотмоқ ва топмоқ тамойиллари тарозига қўйилса, 70 йилда халқимиз нуқул йўқотиб, воз кечиб келган. Биз ўша «эскилик»лардан узоқлаша, уларни олис ғубор ичида кўра бошладик. Фозил кишилардан бири араванинг турлари (чатан арава, қўқон арава, редавон, абдиқашқа)ни айтиб қолса, биз, тингловчилар, лол бўлдик. Худди ҳар йили каллакланадиган тутдек, на тарвақайлаган шохлар, на бол боғлаган мева қолмаётганди. Хайрият, жузъий йўқотишлар изидан келаётган бало — бутунлай йўқолиш рўй бермасдан мангу барҳаёт руҳ қайтди. Умидларимиз ундан, илтижоларимиз унга. Менинг таъналаримни ҳам манзур тутсин ва ўзи айтсин, ўргатсин: «Нажот қайда?» Безовта қалб деворларига эса муқаддас аъмол йўлида бесару сомон кетган аллакимнинг нидоси туртинади: «Халқим, барибир буюксан! Шунчалар суяманки сени, фақат...!»

Ҳаким САТТОРИ,
«Халқ сўзи»нинг махсус мухбири.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

БУ ҚОСИД ИШИМ ОҲУ ФИҒОН АЙЛАДИЛО,
БУ РУҚЪА ТАНИМНИ НОТАВОН АЙЛАДИЛО,
БУ САЪБ ХАБАР ИЧИМНИ ҚОН АЙЛАДИЛО,
БУ ҚОНЛИҒ ИЧИМ ҲАЛОКИ ЖОН АЙЛАДИЛО.

Суратдаги бу қиз — Тошкент шаҳар юқумли касалликлар шифохонасига қарашли 8-сариқ касалликларни даволаш бўлимининг ҳамшираси — Саодат Собитова тиббий хизматда беморларга қуввату мадор бўлмоқда. Унинг тилаги шундай: «Сариқ ва бошқа хасталиклар билан ҳеч ким оғримаса-ю, биз ишсиз қолсак майли эди!».

Эл-юртга омонлик тилаб айтилган бу самимий тилакка қўшилмай бўладими.

Ҳ. МИРЗАКАРИМОВ олган сурат.

«ФАРҲОД ВА ШИРИН» БОЛАЛАР САҲНАСИДА

Самарқандлик ўқувчилар — Беруний номли вилоят кутубхонасида ташкил этилган болалар адабий меҳмонхонасининг аъзолари Алишер Навоийнинг «Фарҳод ва Ширин» достони асосида саҳна асари яратдилар. Бу маънавий-ахлоқий тарбиянинг марказида болалар маданият ва санъат олами бой дунёсининг ўзига хос сирларини ўрганишмоқда. Болаларнинг ўзлари Навоий асарини саҳнага қўйиш ниятида эканликларини айтдилар. Асардаги образларни асосан мактаб ўқувчилари яратдилар.

(ЎзТАГ).

Илму фанда қайта қуриш

Олдин ўз санъатимизни ўрганайлик

Инқилобдан кейин санъат асарларини баҳолашда, миллий-маданий меросни тадқиқ этишда бирёқлама фикрлар ҳукм сурди. Қанчадан-қанча маданий ёдгорликларга хурофот тамғаси босилиб, бузиб ташланди. Санъатнинг барча турларида миллийликдан чекиниш жараёни жадал давом этди. Миниатюра қисман унутилди, дуторлар «таъмирланди», қўшиқчи ёшларнинг овози операга мосланди. Бу каби салбий мисолларни жуда кўп келтириш мумкин. Лекин бугунги кунда хатоларнинг сабабини аниқлаш ва уларни тезроқ бартараф этиш йўлларини топиш ҳаммадан муҳимроқдир.

Барча соҳаларда бўлганидек санъат, маданият соҳасида ҳам мутахассислар тайёрлаш ишларида чалкашликлар бисёр. Санъатшунослик бўйича мутахассисларни Маннон Уйғур номидаги Тошкент театр ва рассомлик институти тайёрлайди.

Тўғрисини айтганда, ҳамма жойда бўлгани каби (иборани такрорлашдан ўзга чорам йўқ) бу ердаям муаммолар тўлиб-тошиб ётибди. Институт кутубхонаси санъатшуносликка оид китобларга анча бой. Лекин ўзбек тилидагилари йўқ ҳисоб. Нашриётларимиз санъат муаммолари ва тадқиқотларига бағишланган китобларни таржима қилиб босишлари мумкин-ку? Ўзбек муаллимлари, аниқроғи, ўзбек тилида дарс бера оладиган ўқитувчилар танқис. Ҳамза номидаги санъатшунослик институтида таҳсил олаётган аспирантлар рус тилида ўқиб, илмий асарларини рус тилида ёзишади. Йўқса ҳеч бўлмаганда Ўзбекистон санъати тарихи бўйича ўзбек тилида дарслик яратилур эди.

Бу каби муаммоларнинг асосий сабабларидан бири институт санъатшунослик бўлимининг ўқув дастури (программаси) Ленинградда тайёрлангани ва тасдиқланганидир. Шу боис ўзбек санъати, Ўрта Осиё халқлари санъати тарихи иккинчи даражали фан сифатида, яъни ўта юзаки ўтилиб, рус, Оврупа, чет эл шарқи санъати тарихи ўрганилади. Тўғри, ўзга халқлар маданиятидан хабардор бўлиш зиёли кишиларнинг бурчи. Аммо ўз халқининг маданиятини билмай туриб ўзга халқникини ўрганиш мумкинми?

Хуллас, санъатшунослигимиз аниқ амалий ўзгаришларга муҳтож. Бу ўзгаришлар моддий харажатларни талаб қилади, албатта. Бисотимиздаги имкониятларимизни маънавий эҳтиёжларга ҳам қўрқмай сарфлашга журъат этармиканмиз?..

Иброҳим ЖИЯНОВ,
Маннон Уйғур номидаги театр ва рассомлик институтининг толиби.

Кечирилмас ҳол

«НАВОИЙНИ БИЛМАЙМАН»

Мақолага бундай қўпол сарлавҳа қўйганим учун шогирдингизни кечиринг, бобожон! Ҳали юртимизда Сизни билмайдиганлар бор экан. Муборак номингиз қўйилган метро бекатида турли касбдаги, турли ёшдаги одамлар билан мулоқотда бунга гувоҳ бўлдим. Баъзи бировларнинг жавоби юрагимга найза каби санчилди, қанотларимни синдиргандек бўлди, кўзларимда ёш қалқди. Мана, ўша суҳбатларнинг қисқа тафсилоти.

— Ассалому алайкум. Бир дақиқага мумкинми? Мен «Халқ сўзи» рўзномасининг мухбириман. Илтимос, Сиз ҳам ўзингизни таништирсангиз?

— Климов Дмитрий Васильевич.

— Айтинг-чи, ҳозир биз метронинг қайси бекатидамиз?

— Алишер Навоий номли...

— Бу буюк аллома ҳақида нималар биласиз?

— Менимча, бу йил унинг юбилейи бўлади. Қаерда туғилгани... Адашмасам, Ҳиротда бўлса керак. Асарларини ўқиганман, қаранг, номлари ёдимдан кўтарилибди. Қисқаси, Алишер Навоий — улуғ ёзувчи.

— Раҳмат, саломат бўлинг!

— Синглим, оғайни, яхшимисизлар? Озгина вақтларингизни оламан, узр. Танишайлик, мен мухбирман.

— Мен Пирназарова Ҳилола бўламан.

— Ҳилолахон, буюк Навоий номига қўйилган метро бекатидамиз. Улуғ алломанинг қайси асарларини биласиз?

— «Лайли ва Мажнун», «Фарҳод ва Ширин», кейин «Хамса» ёзганини биламан.

— «Хамса» қандай асар?

— ...

— Сиз билмайсизми?

— Мен Рўзметов Ражабман. Тўғриси, Навоий ҳақида ҳозир ҳеч нарса эсимда йўқ. Бошим оғрияпти.

— Саломат бўлинглар!

Кечирасиз, бир минутга мумкинми?

— Эшитаман!

— Навоий ҳақида нималарни биласиз?

— Кўп нарса билмайман. Ишим техника билан боғлиқ бўлгани учун, адабиётга деярли қизиқмайман. Ана, поезд келиб қолди, хайр.

— Исми-шарифингизни айтмадингиз-ку.

— Николай Андреев дейишади мени!

— Ҳорманг, амаки, яхшимисиз?

— Саломат бўл, болам.

— Рўзномада ишлайман. Мумкин бўлса, ўзингизни таништирсангиз...

— Ботирбеков Анвар Сатторович, ТошДУда ишлайман.

— Ғазал султонининг номи билан аталган бекатда турибмиз. Адабиётимиздаги шу сўнмас юлдуз ҳақида фикрларингизни ўртоқлашсангиз.

— Алишер Навоий — улуғ одам, ҳаммамизнинг фахримиз. У кишининг асарлари абадий яшайди. Навоийни яхши тушунмоқ учун уни кўпроқ ўқиш керак. Бунинг учун энг аввало Навоий асарларига изоҳли луғатни етарли миқдорда чиқариш шарт. Шуни биламанки, Навоий асарлари ҳали ҳам тўлиқ чоп этилмаган.

— Дўстим, сиз ҳам бир нима демоқчисиз, шекилли?

— Қодиров Неъматилло бўламан. Навоий бобомиз 1441 йилда Ҳиротда туғилиб, 1501 йил ўша шаҳарда вафот этганлар. Энг катта асарларининг номи «Хамса».

— Айтинг-чи, Навоий асарлари, мероси, шахсини халққа янада яқинлаштириш учун яна қандай тадбирлар амалга оширилишини таклиф этардингиз?

— Қанийди, бобомиз номида кенг ва кўркам боғ яратилса, у ерга XV аср манзарасини ифодаловчи ёдгорликлар ўрнатилса. Аллома яшаган даврдаги турк харитаси боғда осиғлиқ турса... Ҳозир, афсуски, Навоий мероси мактабларда номигагина ўқитилади. Ниятим — ёшларимизга тарих ҳам чуқур ўргатилса...

— Кечирасиз, агар имкониятингиз бўлса, бир-иккита саволимга жавоб берсангиз. Исми-шарифингиз?

— Мўминов Қудрат, ҳисобчи бўлиб ишлайман.

— Қудрат ака, ушбу Навоий бекатининг безатилишию улуғ бобомиз хотирасига кўрсатилаётган ҳурмат-эътибордан қониқасизми?

— Бекат деворларида Алишер Навоийнинг «Хамса»сидаги бешта достонидан тўрттасини рамзий ифодаловчи лавҳалар бор. «Хамса»нинг узвий, гўзал достонларидан бири — «Ҳайратул аброр» («Яхши кишиларнинг ҳайратланиши») рамзи қани? Умуман, метродаги бу бадиий лавҳаларда Навоий сиғиниб, севиб куйлаган ҳолатлар ўз ифодасини топмаган. Яна бир нарсани тушунмайман. Нега опера ва балет театрига ҳазрат Навоийнинг номлари берилган? Ахир, бу улуғ шоирнинг дунёқарашию ғояларига тўғри келмайди-ку! Бобомизнинг мўътабар номлари у ердан олинишини таклиф қиламан.

Навоийшунос олимларга ҳам эътирозим бор. Бир вақтлар кимлардир буюк мутафаккир ғазалларини таҳрир қилиб, мактаб дарсликларига киритган. Бу қушнинг қанотини қирқиб, бор энди, учсанг учавер, дегани эмасми? Нега юраги қон бўлган қушчанинг фарёдини улар эшитмайди?..

Мен яна кўп кишилар билан суҳбатда бўлдим. Крилцова Наталья Григорьевна, Терентьев Николай Михайлович, бекатда ишловчи икки ходима (исми-шарифларини айтишмади), чимкентлик талаба Муқаддам Каримова... бу ўртоқлар Алишер Навоий ҳақида деярли ҳеч нима билишмайди. Улар юртимизга тасодифан ўзга сайёрадан тушмаганлар. Мана шу замин тузини еб, жаннатдек ўлкамизда униб-улғайиб, унинг фахри, ғурури бўлган даҳоларини билмаслик, мени кечиринглару маданиятсизлик эмасми!

Ортимизда келажак ворислари — фарзандларимиз бизга кўз тикишмоқда. Энди уларнинг миллий-маданий бойлигимизга қандай муносабатда бўлишлари катталарнинг жонфидолиги, саъй-ҳаракатига боғлиқ. Назаримда, тарбиявий ҳаракатни жумҳуриятимиздаги барча боғча-яслилардан бошласак тўғри бўлади. Чунки юртимизда туғилган ҳар бир инсон унинг фуқароси ва фарзанди ҳисобланади. Шу боис миллий-маданий қадриятларимизни билиш ва ҳурмат қилиш жумҳуриятимизда яшовчи кишиларнинг инсоний бурчларидир.

Бу йил улуғ мутафаккир Алишер Навоий туғилганлигининг 550 йиллиги нишонланади. Шу муносабат билан шоирнинг тасвирлари туширилган кўкрак нишонлари, ажойиб кўзачалар, мисдан ва гипсдан ясалган бюстлари, бошқа эсдалик совғалари кўплаб савдога чиқарилса. Барча асарлари ҳеч қандай таҳрирсиз офтоб юзини кўрса, мунис шеъру ғазалларидан таралган наволар кўпроқ янграса... Токи, ҳар бир инсон қалбида, хонадонида улуғ бобомизнинг нурли сиймоси барқ уриб турсин.

Зеро, Алишер Навоий ҳам ўз ҳаёти ва ижодини халққа бағишлаган эди.

Маннон ОТАБОЙ,
«Халқ сўзи»нинг махсус мухбири.

«ЧОРЁР»НИНГ ИЛК ОДИМИ

Нукусда «Чорёр» ижодий бирлашмаси ташкил этилди. «Қорақалпоқфильм» киностудияси, «Каракалпакинторг» амалий ҳамкорлик уюшмаси, «Химволокноэкспортбанк» қўшма корхонаси ва «Строймонтажэкспорт», «Электросила» ва «Электроника» ишлаб чиқариш бирлашмалари унинг муассислари бўлишди. Янги бирлашманинг устав жамғармаси 5 миллион сўм бўлиб, бир миллиони хорижий валютадир. «Чорёр» қорақалпоқ достонлари, афсоналари ва халқ эртакларини экранлаштириш ниятидадир. Машҳур «Қирқ гўзал» достони асосида дастлабки асар яратилади. «Ленфильм» киностудияси билан ҳамдўстлик қорақалпоқ киносини ривожлантиришнинг янги истиқболларини очди.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖУРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00 Индекс: 64608. 4907-буюртма.
Босишга топширилди 02.00.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12